

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอเนื้อหาตามลำดับดังนี้

- 2.1 สารสำคัญของการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน
- 2.2 ทิศทางและจุดเน้นในการจัดการศึกษาของกรมสามัญศึกษา
- 2.3 การจัดอาคารสถานที่และบรรยากาศในโรงเรียน
- 2.4 การจัดบริเวณโรงเรียนและการควบคุมสภาพแวดล้อมในโรงเรียน
- 2.5 แนวทางสร้างสรรค์บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้
- 2.6 ลักษณะโรงเรียนที่ดี
- 2.7 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 สารสำคัญของการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

การจัดการศึกษามีความสัมพันธ์กับการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในโรงเรียนอย่างแนบแน่น เพราะสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ จะส่งผลกระทบต่อผู้ที่ได้สัมผัสโดยตรง ซึ่งถ้าหากผู้บริหารโรงเรียนจัดสภาพบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดี ผลกระทบก็จะออกมาในแนวทางที่ดี และในทางกลับกันถ้าจัดไม่ดีผลกระทบก็จะออกมาในแนวทางที่ไม่ดีเช่นกัน ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนจึงควรให้ความสำคัญกับการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมขึ้นในโรงเรียน

สมิทธ์ สระอุบล (2532) ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม มีอิทธิพลเกี่ยวโยงถึงกัน เป็นปัจจัยในการเกื้อกูลเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายปัจจัยอื่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันทั้งระบบ

มณฑา วรรณทอง (2530) ได้กล่าวถึงสิ่งแวดล้อม หมายถึง สภาพและอิทธิพลต่าง ๆ ทั้งหมดที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา ซึ่งมีผลต่อการดำรงชีวิตและวิวัฒนาการทางร่างกายและสังคมของมนุษย์แต่ไม่ได้รวมถึงพันธุกรรม

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 (สุวงศ์ ศาสตราวาทา และคนอื่น ๆ, 2536) ได้ให้ความหมายสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์ได้ทำขึ้น

วินัย วีระวัฒนานนท์ (2532) ได้เขียนถึงความหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษา หมายถึง กระบวนการทางการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่อยู่โดยรอบทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น และความสัมพันธ์ระหว่างประชากร มลภาวะ ทรัพยากร การอนุรักษ์ การคมนาคม เทคโนโลยี การวางแผนเกี่ยวกับเมืองและชนบทกับสิ่งแวดล้อมของมนุษย์

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต, 2532) โรงเรียนงาม คำว่างามมิได้หมายถึงอาคาร สิ่งก่อสร้างเพียงอย่างเดียว แต่จะต้องหมายถึงความงามที่เกิดขึ้นจากบุคคล ชุมชน สังคม และธรรมชาติ ทุกสิ่งทุกอย่างต้องมีความสัมพันธ์กัน ความงามจะต้องคู่กับความดีเสมอ ความดีงามเกิดขึ้นที่ใจ จิตใจดีงามจะส่งผลให้กายมีสุขภาพดี สังคมก็จะมีระเบียบ มีวินัย มีความสามัคคี เป็นต้น

ความงามทางรูปธรรมและนามธรรม มีความสำคัญเท่า ๆ กัน มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง วารสารสวนสวย โรงเรียนงาม จะเริ่มที่รูปธรรมคือมุ่งเน้นทางวัตถุ ทางกายภาพ เป็นสวน เป็นตัวโรงเรียน ตามหลักความสัมพันธ์หรืออิงอาศัยกัน การเริ่มที่จิตใจก็ตามย่อมจะต่อเนื่องถึงกันได้หมด และมีความเป็นไปได้มากคือ เมื่อจิตใจดี รักธรรมชาติ ก็เกิดสำนึกหรือมีความตระหนักในหน้าที่ที่จะรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีไว้ ผลดีก็จะเกิดที่ตัวบุคคล ผู้โรงเรียน บ้าน วัด และกว้างไกลออกไป ในทางกลับกันเมื่อสภาพแวดล้อมดี จิตใจก็จะดี ทุกอย่างก็จะดีตามไป

ธรรมชาติและสังคมที่ดีงามในโรงเรียน จะเป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีให้ครูและเด็ก มีผลทั้งทางกายและทางจิตใจ การจัดสวนที่ประกอบด้วยไม้ดอกสวยงามและไม้ใหญ่ร่มรื่น จะช่วยให้เกิดความรักและความผูกพันที่ได้ใกล้ชิดธรรมชาติ มีความประทับใจในสิ่งดีงาม และเกิดผลเมื่อเป็นผู้ใหญ่ ทำให้มีจิตใจรักธรรมชาติ ไม่คิดทำลาย สามารถรักษาธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่ดีไว้ได้ ในที่สุดการสอนควรให้เด็ก ๆ รู้จักปัญหาต่าง ๆ ของโลกในปัจจุบัน ทั้งทางด้านลบและด้านบวกคือ ให้อำนาจของการทำลายธรรมชาติ เห็นผลประโยชน์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อตนเองและต่อสังคม พร้อม ๆ กับชี้ทางออกหรือทางปฏิบัติที่ถูกที่ควรเพื่อแก้ปัญหา หลักการเช่นนี้เป็นไปตามหลักหรือแนวทางของพุทธศาสนา คือ ชี้อภัย ชี้อุเบกขา และชี้ออก

พิชัย วาสนาส่ง (2532) "สวนสวย โรงเรียนงาม" มีความหมายสอดคล้องกับคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในมงคลสูตร ข้อ "ปฐวีปเทศ" คือ "การปรับปรุงที่อยู่ให้เหมาะสมเป็นมงคล" ที่อยู่ที่เหมาะสมและเป็นมงคลกับผู้อยู่ จะต้องมีความสะอาดเป็นพื้นฐาน ทุกสิ่งทุกอย่างจัดวางอย่างเป็นระเบียบและอยู่ในที่อันควร ถ้ามีการปรุงแต่งเพิ่มเติม เช่น จัดสวน ปลูกต้นไม้ ต้นหญ้าที่ถูกที่ถูกทางก็จะเกิดเป็นความสวยงาม... ความสวยงามที่ปรากฏขึ้นจะมีผลดีตามมาหลายประการ เช่น ทำให้จิตใจสบาย สดชื่น สงบเยือกเย็น ลดความก้าวร้าวรุนแรงลง มี

ระเบียบวินัย และรักธรรมชาติ เกิดความพอใจที่จะให้การดูแลรักษาให้คงสภาพความสวยงามนาน ๆ

ความงามเช่นนี้สามารถจัดให้มีขึ้นได้ทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นที่บ้าน ที่วัด ที่โรงเรียน และสถานที่ต่าง ๆ แม้แต่ในคุก การสร้างสรรค์ให้เกิดความงามขึ้นนั้นมิใช่เรื่องยาก และไม่ใช่ว่าเรื่องสิ้นเปลือง ข้อสำคัญในเบื้องต้นต้องมีความสะอาด ตามด้วยระเบียบวินัย และความเต็มใจที่จะร่วมมือร่วมแรงกันดูแลรักษา เรื่องนี้ โรงเรียนมีข้อได้เปรียบอยู่มาก เพราะมีนักเรียนเป็นแรงงานจำนวนมาก ในการทำสวนไม้ประดับก็สามารถใช้พืชผักสวนครัวมาจัดปลูกเป็นแปลงสลับสีได้ทั้งความสวยงามและเกิดประโยชน์ด้วย

โรงเรียนงามมีได้หมายเฉพาะงามทางวัตถุเท่านั้น แต่หมายถึงงามที่ตัวบุคคลด้วย คือ ทั้งครูและนักเรียนมีความประพฤติและจิตใจดีงาม มีระเบียบ มีวินัย มีคุณภาพ ฯลฯ ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความงามเหล่านี้ได้ในโรงเรียนคือ ครู ครูเป็นสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดมาก โดยภาระและหน้าที่ของครูนั้นมิใช่เพียงสอนวิชาความรู้ตามตำราเท่านั้น แต่มีหน้าที่เสมือนเป็นพ่อแม่ให้เด็ก ๆ ในช่วงเวลาที่เด็กอยู่ในโรงเรียน ต้องดูแลสั่งสอนอบรมความประพฤติชี้แนะทางการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง ให้ความอบอุ่น ด้วยความรัก-เมตตาอย่างทั่วถึง สามารถใช้อุบายที่เหมาะสม เพื่อสร้างความงามทางด้านจิตใจขึ้น คุณสมบัติของครูเช่นนี้จะเป็นสิ่งที่ประทับใจตลอดไป ปัจจุบันนักเรียนและครูมีความใกล้ชิดกันน้อยลง เนื่องจากจำนวนนักเรียนในชั้นเรียนมากเกินไป ซึ่งเป็นเรื่องที่ควรจะได้พิจารณาทบทวนกัน

ประทีป ม. โกลมาศ (2532) "สภาวะแวดล้อมที่ดีคนก็มีจิตใจสะอาดและมีจิตใจดีด้วย" ในสังคมปัจจุบันเยาวชนต้องผ่านสภาพและภาวะที่สับสนมาก ถ้าสถานศึกษาจัดบรรยากาศดี มีความสบายก็จะทำให้คลายความเครียด ลดปัญหาการทะเลาะวิวาทของและพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมลงได้มาก การสร้างสภาวะแวดล้อมให้ช่วยกล่อมเกลাজิตใจให้สบาย คลายความเครียด มีความสงบไม่หงุดหงิด จะก่อให้เกิดสมาธิหรือภาวะพร้อมที่จะเรียน การเรียนก็จะสัมฤทธิ์ผล

หลักสำคัญในการจัดสภาพแวดล้อม คือ ความสะอาด ความเป็นระเบียบและความสวยงาม ไม่ว่าจะเป็นอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ อาคาร ครุภัณฑ์ และบริเวณ โดยเฉพาะห้องน้ำ สุขาภัณฑ์ พื้นผนัง และโต๊ะเรียน ต้องสะอาดเป็นพิเศษ หากมีผู้ทำความสะอาด หรือทำสกปรกต้องรีบกำจัดร่องรอยโดยเร็ว ถ้าจำเป็นต้องเสียบค่าใช้จ่าย เช่น ทาสี หรือเปลี่ยนใหม่ก็ต้องทำเพื่อมิให้ลุกลามมากขึ้น ให้ทุกคนได้พบเห็นแต่สภาพที่สะอาด สวยงามจนเกิดความเคยชิน และรังเกียจความสกปรก "ความสะอาดต้องมาจากจิตใจที่บริสุทธิ์" คือ เป็นไปด้วยจิตใจและสำนึกรับผิดชอบ ไม่ใช่ทำแบบผักชีโรยหน้า นอกจากนั้นความสะอาดยังเป็นคุณธรรมพื้นฐานของการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม เมื่อคนรักความสะอาด ความมีระเบียบวินัยก็จะตามมา

2.2 ทิศทางและจุดเน้นในการจัดการศึกษาของกรมสามัญศึกษา

เนื่องจากกรมสามัญศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทั้งระบบ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ นโยบาย แผนงานและการดำเนินการ จะต้องสัมพันธ์สอดคล้องสนับสนุนกับการจัดการศึกษาของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ทั้งภาครัฐและเอกชน

เพื่อประกาศให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกัน โดยเฉพาะบุคคลในสังกัดกรมสามัญศึกษา และหน่วยงาน ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง ในเรื่องความเชื่อและแนวทางในการจัดการศึกษาของกรมสามัญศึกษา เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานและการสนับสนุนประสานสัมพันธ์ให้สอดคล้องซึ่งกันและกัน กรมสามัญศึกษา ขอประกาศว่า

1) กรมสามัญศึกษาเชื่อว่านักเรียนเป็นหัวใจของการศึกษา การมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาหลังจากการประถมศึกษา เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชน (สามัญชนคนธรรมดาทั่ว ๆ ไป) ซึ่งจะเป็นบุคคลส่วนใหญ่ของประเทศ มุ่งให้นักเรียนได้พัฒนาให้มีความรู้ความสามารถตามหลักสูตร และให้การเรียนการสอนสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและท้องถิ่น ตามที่หลักสูตรเปิดโอกาสไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ให้นักเรียนเป็นคนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ ให้เป็นคนร่าเริงแจ่มใส มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีความกตัญญู ขยัน ประหยัด เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ สามารถทำงานเป็นกลุ่ม เป็นหมู่คณะ มีความสามารถในการประกอบอาชีพ พึ่งตนเองได้ และสามารถมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

2) กรมสามัญศึกษาเชื่อว่า บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีของโรงเรียน จะมีส่วนในการเสริมสร้างความคิด จิตใจ และคุณธรรมต่าง ๆ อันพึงประสงค์ได้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ กล่าวว่า ครูอาจแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ ครูพูดได้ และครูที่พูดไม่ได้ ครูพูดได้เป็นที่รู้จักกันดีและได้รับการยกย่อง และยอมรับกันว่ามีควมสำคัญอย่างยิ่ง แต่ครูพูดไม่ได้มักได้รับการกล่าวถึงน้อย บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน ถือว่าเป็นครูที่พูดไม่ได้ เชื่อว่าโรงเรียนที่สะอาด ร่มรื่น เรียบง่าย สดชื่น สงบ แจ่มใส มีชีวิตชีวา วัสดุอาคาร สถานที่ได้รับการดูแล มีความเป็นปัจจุบัน พร้อมทั้งจะให้ครูและนักเรียนได้ใช้ตลอดเวลา ย่อมจะทำให้ครูและนักเรียนได้รับอิทธิพลทำให้เป็นคนละเอียดอ่อน จิตใจแจ่มใส รักสวยรักงาม รักความสะอาด รักความสงบ เรียบง่าย และรักความร่มรื่นไปด้วย ถือว่าคุณธรรมต่างๆ อันพึงประสงค์ตามหลักสูตรอันจะเกิดขึ้นในตัวนักเรียน โดยครูประเภทพูดไม่ได้นี้ได้เป็นอย่างมาก จึงเห็นเป็นการสมควรที่โรงเรียนจะต้องพยายามจัดบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน เพื่อประโยชน์ในการที่เด็กจะได้พัฒนาให้เต็มความรู้ ความสามารถ

3) กรมสามัญศึกษาเชื่อว่า โรงเรียนที่ดีจะต้องไม่แปลกแยกจากชุมชน ฉะนั้น โรงเรียนจึงต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา ร่วมคิด และ/หรือร่วมแก้ปัญหาของชุมชนด้วย และโรงเรียนควรจะใช้ทรัพยากรของชุมชน การเรียนการสอนในหลายเรื่อง ควรใช้ชุมชนเป็นห้องเรียน และในหลายกรณีควรเชิญผู้รู้ในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชน ให้ความรู้แก่นักเรียน และร่วมในการพัฒนาการเรียนการสอนของโรงเรียนด้วย

4) กรมสามัญศึกษาเชื่อว่า การร่วมคิด ร่วมให้คำปรึกษาแนะนำ ยืนยันความถูกต้องและให้การสนับสนุนทั้งด้านความคิด ทรัพยากร ช่วยเผยแพร่ผลงาน ตลอดจนส่งเสริมให้มีสวัสดิการจะทำให้ผู้บริหารโรงเรียน ครู-อาจารย์ และนักเรียนมีขวัญและกำลังใจ อันจะทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพสูง จึงมุ่งให้มีการนิเทศติดตาม การสนับสนุนให้ครู ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน และกิจการของโรงเรียน ได้รับการนิเทศ การสนับสนุนดูแลซึ่งกันและกันให้เต็มความสามารถ

จุดเน้นของกรมสามัญศึกษา

1) มุ่งเน้นคุณธรรมของนักเรียน ด้านความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญู ความรับผิดชอบ การพึ่งตนเองและความมีวินัย โดยให้มีการจัดกิจกรรม จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะชีวิตความเป็นอยู่ภายในโรงเรียน ให้เอื้อต่อการเสริมสร้างคุณธรรมดังกล่าว

2) มุ่งเน้นให้นักเรียนสามารถประกอบอาชีพ มีรายได้ระหว่างเรียน ตามสภาพเวลา กำลัง และความสามารถ โดยผ่านกิจกรรมสหกรณ์ หรือการรวมกลุ่มประกอบอาชีพอิสระตามความเหมาะสม

3) มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์และการใช้เทคโนโลยี ตามความเหมาะสมกับการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน และเป็นพื้นฐานสำหรับนักเรียนจำนวนหนึ่งในการที่จะพัฒนา เพื่อรับการศึกษาในระดับสูง เป็นกำลังสำคัญของบ้านเมืองในด้านที่ต้องใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระดับสูงต่อไป

4) มุ่งส่งเสริมการดนตรี กีฬา ศาสนา ศิลปและวัฒนธรรม ทั้งในด้านความเข้าใจในแนวความคิดกิจกรรม และการเสริมสร้างบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม เพื่อให้ประสานกลมกลืน เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต

2.3 การจัดอาคารสถานที่และบรรยากาศในโรงเรียน

การจัดอาคารสถานที่ถือเป็นการจัดสภาพและบรรยากาศของโรงเรียน ให้โรงเรียนสวยงาม สะอาด มีสภาพแวดล้อมที่ดี เป็นการอำนวยความสะดวกต่อการเรียนการสอน หรือการให้การศึกษาแก่นักเรียน การจัดอาคารสถานที่และบรรยากาศของโรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญที่จะบันดาล

ให้นักเรียนอยากรู้อยากเห็น อยากมาโรงเรียน อยากรู้การเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ และจะไม่เกิดปัญหาหน้าโรงเรียน ทั้งครูผู้สอนก็จะเริ่มรู้สึกสนุกสนานกับงานเมื่อเห็นเด็กสนุก และสนใจการเรียน โรงเรียนก็จะพัฒนายิ่งขึ้นไปทุก ๆ ทาง ฉะนั้นจึงควรพิจารณาเรื่องราวต่อไปนี้ คือ

การจัดห้องเรียนและสุขาภิบาลต่าง ๆ ตลอดจนสนามเด็กเล่น ห้องสมุด ห้องพิเศษต่าง ๆ เช่น ห้องปฏิบัติการภาษาอังกฤษ ห้องทดลองวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการงาน ห้องศิลปะ โรงยิม ของวิชาพลศึกษา สวนหย่อม ที่นั่งพักผ่อน ระเบียบพัสดุ ห้องอาหาร

การจัดบรรยากาศสำหรับห้องเรียนต้องจัดให้แก่ครู เช่น ป้ายนิเทศต่างๆ ป้ายแสดงผลงานของนักเรียน ตู้เก็บอุปกรณ์ คู่มือครู ที่วางรองเท้า ที่วางอาหารกลางวัน ที่ทิ้งขยะ ที่วางกระป๋องน้ำ กระบะทราย ฯลฯ

การจ่ายวัสดุอุปกรณ์ ประกอบการทำสื่อการเรียนต้องจ่ายให้สม่ำเสมอ ทันความต้องการของครูเพื่อทันการสอน

ภายในโรงเรียนการจัดบรรยากาศทุก ๆ ฝ่ายต้องช่วยกันร่วมมือ เช่น ฝ่ายศิลป์ ช่วยทำสวนหย่อมที่พักผ่อนหย่อนใจ ฝ่ายการงานจัดสวน จัดที่นั่ง เป็นต้น

ลักษณะของอาคารเรียน ห้องเรียน ห้องพิเศษ และอาคารประกอบ ดังนี้ (ชลิต พุทธิรักษา, 2531)

1) อาคารเรียน ควรใช้ได้ดีทุกฤดูกาล ถูกสุขลักษณะ จำนวนและขนาดของอาคารพอเหมาะกับจำนวนนักเรียน การบริหารอาคารควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

(1) ประโยชน์ใช้สอย ไม่มุ่งเอาแต่ความสวยงามเป็นใหญ่ แต่มุ่งไปในทางประโยชน์ใช้สอยที่จะเกิดผลดีแก่การเรียนการสอน ความสะดวก และความปลอดภัย

(2) ดัดแปลงได้หลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นผนังกันห้อง หรือวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องตัวอาคาร ต้องดัดแปลงแก้ไขเพิ่มเติมได้ง่าย มีแสงสว่างพอสมควร

(3) ขยายโรงเรียนได้สะดวก ผู้บริหารจะต้องคำนึงก่อนสร้างโรงเรียน เพื่อให้ขยายอาคารได้สะดวกทั้งแนวตั้งและแนวนอน

(4) บรรยากาศเหมือนบ้านสำหรับเด็ก บริเวณโรงเรียนร่มรื่น พืชทางสีเขียว พื้นไม่ลื่น โต๊ะเก้าอี้ใช้ได้สะดวก เหมาะสมสำหรับนักเรียนประถมศึกษา

(5) ทนทานต่อการใช้งาน อาคารสถานที่ เครื่องใช้ไม้สอยต้องแข็งแรง เพราะนักเรียนระดับประถมศึกษาอาจจะไม่รู้จักรักษาหรือไม่รู้จักรักษาเหมือนผู้ใหญ่

(6) สมบูรณ์แบบ โรงเรียนประถมศึกษาควรมีอาคารและเครื่องมือเครื่องใช้ไม้สอยสมบูรณ์

2) ห้องเรียน และห้องพิเศษ

(1) ห้องเรียน ห้องเรียนควรจัดให้มีบรรยากาศน่าอยู่ ให้ความเพลิดเพลิน เป็นสถานที่ให้การค้นคว้า ทักษะการเสริมสร้างเจตคติแห่งประชาธิปไตย สร้างประสิทธิภาพในการเรียนรู้ การจัดห้องเรียน ควรยึดหลักต่อไปนี้

- การจัดห้องเรียนควรให้ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม ห้องเรียนควรเป็นห้องใหญ่หรือกว้าง เพื่อสะดวกในการโยกย้ายโต๊ะเก้าอี้จัดเป็นรูปต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอน ถ้าเป็นห้องเล็ก ๆ หลาย ๆ ห้องติดกัน ควรทาสีผนังเพื่อเหมาะแก่การทำห้องกว้าง

- การจัดห้องเรียนเพื่อเสริมสร้างความรู้ทุกด้าน โดยจัดอุปกรณ์ ในการทำกิจกรรมหรือหนังสืออ่านประกอบที่น่าสนใจไว้ตามมุมห้อง เพื่อนักเรียนจะได้ค้นคว้าทักษะการคิดอุปกรณ์ รูปภาพ และผลงานไว้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้

- การจัดห้องเรียนเพื่อให้มีสภาพแวดล้อมที่ดี สภาพแวดล้อมที่ดีได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม

- การจัดห้องเรียนเพื่อสร้างลักษณะนิสัยที่ดีงาม นักเรียนจะต้องรู้จักรักษาความสะอาด ตั้งแต่พื้นห้องเรียน โต๊ะ ม้านั่ง ขอบประตูหน้าต่าง ขอบกระดานดำ แปลงลบกระดาน ผาผนัง เพดาน ขอบมุมของห้อง ถึงขยะต้องล้างทุกวันเพื่อไม่ให้มีกลิ่นเหม็น

(2) ห้องพิเศษ โรงเรียนควรจัดให้มี เช่น

- ห้องพยาบาล จัดบรรยากาศให้ผู้ป่วยรู้สึกว่าได้พักผ่อนจริง ๆ ควรมีครุภัณฑ์ที่จำเป็น เช่น โต๊ะปฏิบัติงานแพทย์ ตู้ยา เตียงพร้อมที่นอน หมอน ผ้าห่ม ผ้าเย็บ ตู้เก็บอุปกรณ์เก็บบัตรสุขภาพ ภาพโปสเตอร์ มีป้ายประกาศ อ่างล้างมือ เครื่องชั่งน้ำหนัก ราวตากผ้า สิ่งของทุกชิ้นจะต้องเก็บให้เป็นระเบียบ

- ห้องสมุด ถ้าเป็นโรงเรียนขนาดเล็กใช้มุมหนังสือก็ได้ ถ้าเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ควรมีห้องสมุดที่มีความกว้างหรือยาว สามารถบรรจุนักเรียนเข้าใช้ได้อย่างน้อย 2 ห้องเรียน

- ห้องวิทยาศาสตร์ นอกจากจะใช้เก็บอุปกรณ์แล้ว ควรมีที่เหมาะสมในการปฏิบัติงานทดลอง

- ห้องดนตรี ควรให้ห่างจากห้องเรียน เพราะนอกจากจะช่วยให้ไม่มีเสียงรบกวนแล้ว ยังจะทำให้การฟังได้ผลดี

- ห้องพัสดุ ควรจัดตั้ง ชั้น ควรสร้างพร้อมอาคาร จึงจะมีความแข็งแรง ประตูหน้าต่างควรใช้เหล็กตัดเพื่อความปลอดภัย

- ห้องธุรการ ควรมีชั้น โต๊ะทำงาน ตู้เก็บเอกสาร เครื่องอัดสำเนา เครื่องพิมพ์ดีด ห้องธุรการควรคำนึงถึงพื้นที่ เนื่องจากจะต้องทำงานร่วมกับคนกลุ่มใหญ่จึงควรเป็นห้องที่โปร่ง อากาศถ่ายเทได้สะดวก และควรคำนึงถึงความปลอดภัยในการเก็บรักษาเงินด้วย

(3) อาคารประกอบ หมายถึง อาคารที่ใช้ประโยชน์อย่างอื่น อาคารประกอบถือเป็นส่วนสำคัญที่เด็กนักเรียนควรจะได้เข้าใช้เพื่อการศึกษาหาความรู้ อาคารประกอบที่ควรมี เช่น

- ห้องประชุมหรือโรงอาหาร โรงเรียนส่วนมากจะใช้ร่วมกัน ห้องประชุมจะเป็นห้องใหญ่โล่งมีโต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป และจะใช้เมื่อมีการประชุม เวลาไม่ใช้จะเป็นโรงอาหารของโรงเรียน ลักษณะควรโปร่งเพื่อระบายกลิ่น และเพื่อความปลอดภัยในการใช้เชื้อเพลิงในการประกอบอาหาร ควรมีโต๊ะอาหาร มีตู้เก็บอาหารและอุปกรณ์ของใช้ต่าง ๆ

- โรงฝึกงาน ควรปลูกสร้างให้ห่างจากอาคารเรียนพอสมควร เพื่อจะได้ไม่มีเสียงรบกวนห้องเรียน ในโรงฝึกงานควรมีที่เก็บอุปกรณ์เครื่องมือ โต๊ะฝึกงาน มีประตูเปิดที่แน่นหนา ควรให้นักเรียนเก็บกวาดให้สะอาดอยู่เสมอ เพื่อเป็นการฝึกนิสัยในการทำงาน

- ส้วม ควรมีจำนวนห้องมากพอได้สัดส่วนกับจำนวนนักเรียน โดยเฉลี่ยส้วมชาย 1 ที่ต่อนักเรียน 40 คน ส้วมหญิง 1 ที่ต่อนักเรียน 25 คน และที่ปัสสาวะชาย 1 ที่ต่อนักเรียน 30 คน

หลักการออกแบบอาคารโรงเรียน โดยผู้ออกแบบจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (ถาวร สารวิทย์, 2525)

1) จะต้องคำนึงถึงประโยชน์ในการใช้สอยอาคารให้ได้มากที่สุดโดยพิจารณาถึงสิ่งต่อไปนี้

- (1) จะต้องทราบว่ามีใครเป็นผู้ใช้อาคาร ใช้อาคารทำอะไร จำนวนผู้ที่จะต้องใช้
- (2) สนองประโยชน์ในการใช้สอย สอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์
- (3) มีความยืดหยุ่นได้เพียงพอ
- (4) มีความงามทั้งภายในและภายนอก

2) จะต้องออกแบบอาคารให้สอดคล้องกับความเจริญเติบโต พัฒนาการทางด้านร่างกายของผู้ใช้อาคาร โดยคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

- (1) แสงสว่าง เสียง การระบายอากาศและอุณหภูมิ
- (2) ระยะสัดส่วนต่าง ๆ ของโครงสร้างอาคาร
- (3) วัสดุ ครุภัณฑ์มีสัดส่วนพอเหมาะสมกับผู้ใช้ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ กระดานดำ บ้ายนิเทศ เป็นต้น

3) จะต้องจัดสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับความเจริญทางด้านอารมณ์ จิตใจของผู้ใช้อาคาร โดยพิจารณาถึงสิ่งต่อไปนี้

- (1) เกี่ยวกับสรีระใช้ทาอาคาร และแสงสว่าง
- (2) ความงามของธรรมชาติ สวนดอกไม้ ที่พักผ่อนหย่อนใจ
- (3) วัสดุครุภัณฑ์สภาพดี สดส่วนเหมาะสมกับผู้ใช้งาน
- (4) ห้องน้ำห้องส้วม ที่คั้นน้ำมีจำนวนเพียงพอ สะอาด สดส่วนเหมาะสมกับผู้ใช้งาน
- 4) จะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยและสุขภาพอนามัย โดยคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้
 - (1) ลักษณะโครงสร้างอาคาร วัสดุที่ใช้ในอาคาร
 - (2) อุบัติเหตุ อัคคีภัย อุทกภัย วาตภัย โจรกรรม และสัตว์ต่าง ๆ
 - (3) การจราจรทั้งภายในและภายนอกอาคาร
- 5) จะต้องคำนึงถึงลักษณะรูปแบบอาคาร ซึ่งรูปแบบของอาคารต่าง ๆ ได้แก่
 - (1) แบบโบราณ
 - (2) แบบสมัยใหม่
 - (3) แบบร่วมสมัย
 - (4) วัสดุก่อสร้าง
 - (5) รูปทรงหลังคาโดยทั่วไป เช่น ทรงแบน (Flat Roof) ทรงหมาแหงน (Leanto Roof) ทรงจั่ว (Gable Roof) ทรงปั้นหย่า (Hip Roof) ทรงผีเสื้อ (Butterfly) ทรงโดม (Dome) เป็นต้น
- 6) จะต้องคำนึงถึงเศรษฐกิจ โดยมีหลักการคือ
 - (1) แบบประหยัดเกิดประโยชน์มากที่สุด
 - (2) วัสดุก่อสร้างมีความคงทนถาวรเหมาะสมกับราคา

การออกแบบอาคารหรือห้องต่าง ๆ ในโรงเรียน

อาคารอำนวยการหรือห้องสำนักงานธุรการ จะต้องคิดคำนึงถึงความสะดวกในการติดต่อราชการหรือธุรกิจสำหรับบุคคลภายในและภายนอกโรงเรียน ควรมีความสง่างาม เห็นได้ชัดเจนจากทางเข้า-ออก ด้านหน้าของโรงเรียนเป็นหน่วยรวมของงานทางด้านธุรการ รวมทั้งห้องหรือที่ทำงานของผู้บริหารโรงเรียนในระดับต่าง ๆ ห้องรับแขกหรือที่จัดโต๊ะรับแขก ห้องประชุมเล็ก ห้องน้ำห้องส้วม โครงสร้างและส่วนต่าง ๆ ของอาคารจะต้องมีความแข็งแรงปลอดภัย เพราะอาคารหรือห้องนี้มีสิ่งของเครื่องใช้ที่มีราคาแพง

ห้องสมุด ควรแยกออกจากอาคารเรียนเป็นอาคารห้องสมุดโดยเฉพาะ เพราะอาคารนี้ต้องการความเงียบสงบมากที่สุด ในโรงเรียนเล็ก ๆ ควรจัดอยู่ในห้องเดียวกันกับห้องศูนย์บริหาร สโมสรนักศึกษา ห้องสมุดนี้ควรจัดอยู่บริเวณศูนย์กลางของอาคารเรียนต่าง ๆ เพื่อสะดวกในการใช้

สอน ห้องสมุดใหญ่ ๆ จะต้องคำนึงถึงความสวยงามของอาคารและสถานที่ตั้งเป็นสำคัญด้วย ตามหลักเกณฑ์ทั่วไปแล้วจะต้องมีเนื้อที่ให้คนเข้าไปใช้ได้แต่ละครั้งประมาณ 15% ของจำนวนคนทั้งหมดในโรงเรียน

ห้องแนะแนว ควรจัดให้อยู่ในบริเวณที่เงียบสงบ เพื่อสะดวกดีสำหรับการให้คำปรึกษา ภายในห้องควรแบ่งให้เป็นสองส่วน ส่วนหน้าทางเข้าของห้องควรจัดให้มีป้ายนิเทศ บริเวณตั้งโต๊ะทำงานของเจ้าหน้าที่แนะแนว และที่นั่งคอยของนักเรียน ส่วนด้านหลังของห้องจัดให้มีโต๊ะทำงานของเจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษาหนึ่งหรือสองโต๊ะ วัสดุที่ใช้กันระหว่างห้องอาจจะใช้ตู้หรือชั้นวางหนังสือหรือป้ายนิเทศเป็นผนังกันได้

ห้องกิจกรรมนักเรียน เป็นห้องหรืออาคารที่ใช้เป็นศูนย์รวมของนักเรียน โดยจัดบริเวณภายในให้มีห้องโถงสำหรับนั่งเล่น พักผ่อน อ่านหนังสือพิมพ์ จัดทำเป็นห้องขายหนังสือ และเครื่องใช้สอน โดยทั่วไปมีห้องทำงานของคณะกรรมการนักเรียน มีที่เล่นกีฬาในร่ม เช่น หมากรุก หมากระดาน เป็นต้น เป็นที่ที่ผู้ปกครองหรือผู้อื่นภายนอกมาพบปะนักเรียนได้ มีป้ายนิเทศหรือมีมุมหนึ่งสำหรับการจัดนิทรรศการของนักเรียน มีที่ดื่ม น้ำ ห้องน้ำห้องส้วม

ห้องปฐมพยาบาล ต้องการความเงียบสงบจัดบริเวณห้องคล้ายกับห้องแนะแนว คือ จัดห้องออกเป็นสองส่วน ส่วนของห้องด้านหน้าจัดให้มีการตรวจรักษาพยาบาล โต๊ะทำงานของเจ้าหน้าที่ที่นั่งคอยของนักเรียน จัดให้มีป้ายนิเทศ เคาน์เตอร์ มีที่เก็บอุปกรณ์ปฐมพยาบาล มีอ่างล้างมือ ที่เสียบปลั๊กไฟฟ้า ส่วนของห้องด้านหลังจัดให้มีเตียงนอนอย่างน้อยสองเตียง มีม่านบังตาขึ้นระหว่างเตียงทั้งสอง ควรใช้ตู้ ชั้นวางของหรือป้ายนิเทศกันแบ่งระหว่างห้อง โดยมีทางเดินเข้าออกได้สะดวก ควรมีที่ดื่ม น้ำ ห้องน้ำห้องส้วมอยู่ในห้อง หรือใกล้เคียงที่สุด

โภชนาการ เป็นห้องโถงใหญ่มีเนื้อที่ ประตุน้ำต่างอย่างน้อย 1/4 ของพื้นที่ของห้อง วางอาคารให้อยู่ในบริเวณที่ไม่ห่างไกลจากอาคารเรียนต่าง ๆ คำนึงถึงความสะอาด ป้องกันแมลงและสัตว์เลื้อยเข้าไปรบกวน มีบริเวณรับประทานอาหาร ประกอบอาหาร จำอาหาร ขนส่งอาหาร ที่เก็บอาหาร เชื้อเพลิง ห้องน้ำห้องส้วม อ่างล้างมือ ที่ดื่ม น้ำ และที่ทำงานของเจ้าหน้าที่ รวมทั้งที่เก็บภาชนะอุปกรณ์ที่ใช้ในการครัว บริเวณที่ล้างภาชนะและตากภาชนะด้วย ควรจัดตกแต่งบริเวณภายในและภายนอกอาคารให้มีความสวยงาม มีโต๊ะ เก้าอี้ที่เหมาะสมกับสัดส่วนของร่างกาย ผู้ใช้วัสดุที่ใช้ปูพื้นโต๊ะและพื้นห้องควรทำความสะอาดได้ง่าย ไม่ดูดซับความชื้น ภายในห้องสามารถควบคุมระบบแสงสว่าง การระบายอากาศและเสียงได้ดี ลักษณะการจัดห้องควรให้มีการยืดหยุ่น สามารถเปลี่ยนแปลงได้มากที่สุด

ห้องประชุม ในโรงเรียนขนาดเล็กถึงขนาดกลาง โดยทั่วไปมักจะใช้โภชนาการ ซึ่งมีลักษณะ เป็นห้องโถงใหญ่ ดัดแปลงใช้เป็นหอประชุมและห้องแสดงกิจกรรมต่าง ๆ ใช้ประโยชน์

ร่วมกัน (Multi Purposes) โดยก่อสร้างเวทีการแสดงเพิ่มเติมเข้าไป ให้อยู่ในแนวทิศตะวันออกจะดีที่สุด

ห้องเรียนทั่วไป เป็นสถานที่ใช้สอนวิชาต่าง ๆ ทั่วไป ตามปกติในวันหนึ่ง ๆ นักเรียนจะนั่งอยู่ในห้องเรียนทั่วไป หรืออาคารเรียนเป็นเวลานานกว่าห้องเรียนอื่น ฉะนั้นในการออกแบบวางผังห้องเรียนทั่วไปหรืออาคารเรียนนี้ จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงความสะดวกสบายในการใช้สอยมากที่สุด ซึ่งมีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ควรพิจารณาดังต่อไปนี้

1) จำนวนเนื้อที่ในห้องควรมีพอสมมูลกับจำนวนนักเรียน นักเรียนระดับประถมศึกษา คิดเนื้อที่ภายในห้องคนละประมาณ 1.50 ตารางเมตร นักเรียนแต่ละคนมีอัตราเฉลี่ยปริมาตรภายในห้องคนละประมาณ 5-8 ตารางเมตร

2) การถ่ายเทอากาศดี สามารถควบคุมการระบายอากาศและอุณหภูมิ

3) มีแสงสว่างเพียงพอ สามารถควบคุมได้

4) ระบบเสียงภายในห้องดี ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอกรบกวน

5) สีภายในห้องเป็นตาไม่มีเงาสะท้อน

6) เครื่องอำนวยความสะดวกและอุปกรณ์ต่างๆ ภายในห้องเรียน กระดานดำ บ้ายนิเทศ ปลั๊กไฟ สวิตช์ไฟ จอฉายภาพ ที่แขวนแผนภูมิ แผนที่ ที่เก็บอุปกรณ์การสอน หนังสือเรียน อ่างล้างมือ โต๊ะเก้าอี้สำหรับนักเรียนและครู มีขนาดพอเหมาะกับสัดส่วนร่างกายของผู้ใช้

7) มีความยืดหยุ่น สามารถเปลี่ยนแปลงบรรยากาศภายในห้องได้โดยง่าย

ห้องเรียนวิทยาศาสตร์ โดยทั่วไปจะต้องออกแบบแปลนจัดห้องปฏิบัติการตั้งแต่เริ่มการก่อสร้าง เช่น

1) บริเวณพื้นห้องจะต้องทำรางสำหรับวางท่อน้ำท่อแก๊ส ท่อระบายน้ำ ท่อเดินสายไฟ ปลั๊กไฟฟ้า

2) โต๊ะปฏิบัติงาน ออกแบบให้เหมาะสมได้สัดส่วนกับนักเรียน

3) ห้องเก็บของพัสดุต่าง ๆ

4) ตู้เก็บเครื่องมือทดลองต่าง ๆ

5) จัดที่วาง อ่างน้ำ เตาไฟ ปลั๊กและหลอดไฟฟ้า

6) ท่อระบายอากาศเสีย

7) จัดส่วนหนึ่งของห้องปฏิบัติการสำหรับการสอนนักเรียนกลุ่มย่อย ควรมีอุปกรณ์ต่าง ๆ

เหมือนกับห้องเรียนทั่วไป

8) คิดเนื้อที่ภายในห้องประมาณ 2.5 - 4 ตารางเมตร ต่อนักเรียน 1 คน

9) ห้องพักครูควรอยู่ใกล้เคียงกับห้องปฏิบัติการมากที่สุด

โรงฝึกงาน มีสิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึงในการจัดโรงฝึกงาน คือ

- 1) จัดโรงฝึกงานให้ไกลจากอาคารอื่นที่ต้องการความเงียบสงบ
- 2) แสงสว่างมีความจำเป็นมากสำหรับห้องวาดรูป - เขียนแบบ
- 3) ห้องปฏิบัติงาน การจัดวางเครื่องมือ เครื่องจักร และโต๊ะปฏิบัติงาน
- 4) ห้องเก็บเครื่องมือ ห้องเก็บวัสดุ ห้องหรือตู้แสดงผลิตภัณฑ์ ตู้เก็บของ
- 5) ห้องน้ำห้องส้วมสามารถอาบน้ำได้ ที่ดื่ม น้ำ ที่ล้างมือ แผงควบคุมระบบไฟฟ้า ตู้ยาปฐมพยาบาล ที่ดับเพลิง

6) ห้องพักรุ ควรวางในที่ที่สามารถมองเห็นกิจการภายในโรงฝึกงานได้ดี

7) การวางเครื่องจักรต่าง ๆ จะต้องเตรียมวางแผนตั้งแต่เริ่มการก่อสร้าง เพราะจะต้องเดินท่อสายไฟฟ้า-ท่อน้ำ ปลักไฟ ท่อระบายอากาศ เป็นต้น

8) ควรจัดเนื้อที่ส่วนหนึ่งของอาคารสำหรับการสอนและสาธิตการปฏิบัติงาน ควรมีอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ เหมือนกับห้องเรียนทั่วไป

9) เนื้อที่สำหรับโรงฝึกงานทั่ว ๆ ไป คือ 4.5 - 6 ตารางเมตรต่อนักเรียน 1 คน

ห้องเรียนคนตรี มีข้อที่ควรคำนึงถึงในการจัดห้องหรืออาคาร ดังนี้

- 1) ควรจัดวางห้องหรืออาคารคนตรีให้ไกลจากอาคารอื่นที่ต้องการความเงียบสงบ
- 2) คำนึงถึงระบบการป้องกันเสียงก้องภายในห้องหรืออาคาร
- 3) ความสวยงามภายใน และภายนอกอาคาร
- 4) จะต้องมียุ้งฝึกซ้อม ห้องใหญ่ และห้องเล็ก
- 5) ห้องเก็บเครื่องดนตรี
- 6) ห้องพักอาจารย์

7) ควรจัดเนื้อที่ส่วนหนึ่งสำหรับการสอนและการสาธิต ควรมีอุปกรณ์ต่าง ๆ เหมือนกับห้องเรียนทั่วไป ควรมีกระดานดำที่มีเส้นขีดขวาง

8) ในโรงเรียนที่ไม่สามารถจัดห้องหรืออาคารคนตรีโดยเฉพาะให้ ควรเลือกใช้อาคารหอประชุม โภชนาคารหรือสนามหญ้า ใต้ร่มเงาต้นไม้ใหญ่ที่อยู่ห่างไกลกับอาคารที่ต้องการความเงียบสงบ เป็นต้น

ห้องเรียนพลศึกษา มีข้อควรคำนึงในการจัดห้องเรียนหรืออาคารและสนามกีฬา ดังนี้

- 1) ถ้าเป็นอาคารควรคำนึงถึงระบบการป้องกันเสียง การระบายอากาศ วางอาคารให้ห่างไกลจากอาคารที่ต้องการความเงียบสงบ

2) ควรจัดให้มีสนามกีฬากลางแจ้ง ประเภทกีฬาต่าง ๆ เช่น สนามฟุตบอล ตะกร้อ บาสเกตบอล วอลเลย์บอล ลู่-ลาน ขนาดความยาวมาตรฐาน 400 เมตร ขนาดเล็กสำหรับ โรงเรียนประถมศึกษา ยาว 200 เมตร

3) ควรมีห้องเก็บเครื่องกีฬา

4) อาคารกีฬาในร่ม ควรจัดให้มีที่สำหรับการสอนและการสาธิต มีอุปกรณ์ต่าง ๆ เหมือนกับห้องเรียนทั่วไป มีที่ค้ำน้ำ ห้องน้ำห้องส้วมสามารถใช้อาบน้ำได้ มีตู้เก็บของ ตู้ยา ปฐมพยาบาล ห้องเรียนคหกรรมศาสตร์ คือ ห้องเรียนที่จัดวิชาสอน 2 ประเภท ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย และการทำอาหาร มีสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงในการจัดห้องเรียนหรืออาคาร ดังนี้

1) ควรจัดให้มีบรรยากาศคล้ายกับบ้านหลังหนึ่ง โดยแบ่งออกเป็นส่วนตัวต่าง ๆ เช่น ห้องนั่งเล่น-รับแขก ใช้สำหรับการเรียนทางด้านเย็บปักถักร้อย

2) จัดห้องหนึ่งสำหรับการเย็บผ้า มีเครื่องจักรเย็บผ้า โต๊ะสำหรับตัดผ้า ตู้เก็บเครื่องมือ

3) ห้องแสดงผลิตภัณฑ์ของนักเรียนที่ทำได้เสร็จแล้ว

4) ห้องครัวสำหรับการเรียน วิธีการทำอาหาร ควรจัดให้มีเครื่องครัวที่ต้อยอย่างน้อย 1 ชุด การวางเครื่องครัวต่าง ๆ จะต้องวางแผนเตรียมการไว้ตั้งแต่เริ่มทำการก่อสร้าง เช่น การวางเตาไฟ เดินท่อน้ำ ท่อแก๊ส ปลั๊กไฟฟ้า ท่อระบายอากาศ เป็นต้น

5) ควรจัดมุมหนึ่งของห้องหรืออาคาร สามารถใช้ในการสอนหรือสาธิตได้ โดยมีอุปกรณ์ต่าง ๆ เหมือนกับห้องเรียนทั่วไป

ห้องเรียนเกษตรกรรม มีข้อควรคำนึงในการจัดห้องต่าง ๆ ดังนี้

1) การจัดห้องเรียนจัดคล้ายกับห้องสอนวิชาชีววิทยา

2) โรงเพาะชำ จัดแยกออกจากอาคารเรียน ควรจัดในบริเวณที่มีต้นไม้ สนามหญ้า

3) คำนึงถึงแสงสว่างจากธรรมชาติและแหล่งน้ำ

4) ห้องเก็บเครื่องมือสนาม และตู้เก็บเครื่องมือทดลองเล็ก ๆ

5) ห้องหรือสถานที่ที่จัดไว้สำหรับการแสดงผลผลิตภัณฑ์ ผลผลิตต่าง ๆ ทางเกษตรกรรม

2.4 การจัดบริเวณโรงเรียนและการควบคุมสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

การจัดบริเวณโรงเรียนเริ่มที่จะมีการตื่นตัว และคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น การวางแผนผังและการออกแบบบริเวณโรงเรียน ตลอดจนการวางมาตรการควบคุมสภาพแวดล้อมของอาคารสถานที่และบริเวณโรงเรียนจะทำให้การใช้อาคารสถานที่ก่อเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

หลักในการวางแผนผังอาคารโรงเรียน โดยจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (ถาวร สารวิทย์, 2525)

- 1) รูปลักษณะแผนผังบริเวณที่ดินของโรงเรียน และจำนวนเนื้อที่
- 2) สะดวกสบายในการใช้สอย พิจารณาความเป็นหน่วย (Unity) การเชื่อมโยง (Linkage)
- 3) ถูกทิศทาง แสงสว่าง ลม เสียง และอากาศ
- 4) ความงาม ทิวทัศน์ พิจารณาความสมดุลย์ แนวรูป (Pattern) สัดส่วน (Proportion) อัตราความหนาแน่น (Density) รูปร่าง (Shape) ความเป็นหน่วย (Unity) และลักษณะความสูงต่ำของพื้นผิวดิน
- 5) เศรษฐกิจ ประโยชน์มากที่สุด ประหยัดมากที่สุด
- 6) สิ่งแวดล้อมบริเวณภายในและภายนอกโรงเรียน
- 7) จัดวางแผนผังสำหรับปัจจุบัน และเพื่อสำหรับอนาคต
- 8) การวางแผนถนน การจราจร ไฟฟ้า ประปา ทางระบายน้ำ
- 9) วางอาคารต่าง ๆ เช่น อาคารอำนวยการ อาคารเรียน ห้องสมุด หอประชุม โภชนาคาร โรงฝึกงาน ห้องดนตรี พลศึกษา แอเนนพายาล พืชภัณฑ์ ที่พักผ่อนหย่อนใจ สนามกีฬากลางแจ้ง สนามเด็กเล่น หอพักนักเรียน บ้านพักครู-คณาจารย์ เป็นต้น
- 10) การป้องกันภัยต่าง ๆ เช่น อัคคีภัย อุทกภัย โจรกรรม บุคคลภายนอก สัตว์เลี้ยง สัตว์มีพิษ และสัตว์ที่ทำลายวัตถุสิ่งของ

นอกจากนี้ การออกแบบและกำหนดแผนผังอาคารเรียนควรจะต้องยึดหลักดังต่อไปนี้ (สุปรีชา ทรัพย์โต, 2531)

- 1) อาคารเรียนจะต้องอำนวยความสะดวกให้โรงเรียน สามารถใช้วัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาให้ได้ประโยชน์ที่สุด
- 2) อาคารเรียนจะต้องสามารถรับกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและกิจกรรมอื่น ๆ ของโรงเรียนได้อย่างตรงตามวัตถุประสงค์
- 3) อาคารเรียนควรมีลักษณะแปลกใหม่ โดยความแปลกใหม่และทันสมัยนั้นจะต้องแฝงไปด้วยประสิทธิภาพ และประโยชน์ในการใช้สอยด้วย
- 4) อาคารเรียนจะต้องตอบสนองความก้าวหน้าในทางนวัตกรรมทางการศึกษาได้ด้วย
- 5) อาคารเรียนต้องได้รับการวางแผน โดยอาศัยหลักประหยัดและหลักการทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ กล่าวคือจะต้องเกิดประโยชน์ในการใช้สอยสูงสุด และสามารถประยุกต์ได้กับหลาย สถานการณ์

อาคารและสภาพแวดล้อมสำหรับนักเรียน

สภาพการใช้อาคารเรียนในแต่ละกิจกรรมของนักเรียนแต่ละชั้น แต่ละวัย ย่อมมีความแตกต่างกันออกไป ดังนั้นการจัดสภาพอาคารและสภาพแวดล้อม จึงจะต้องเหมาะสมกับสภาพและวัยของนักเรียนด้วย

แนวทางการจัดสภาพแวดล้อมที่ดี เอื้ออำนวยต่อการจัดการศึกษาของเด็กแต่ละวัย ไว้ดังนี้ (สุปรีชา หิรัญโต, 2531)

1) สถานที่และอาคารเรียนของเด็กก่อนวัยเรียน ควรออกแบบดังนี้ คือ

- (1) ขนาดที่ดินต้องเป็นผืนเดียวติดต่อกัน ขนาดไม่น้อยกว่า 150 ตารางวา
- (2) จะต้องกันรั้วรอบบริเวณโรงเรียนให้เป็นสัดส่วน บริเวณโรงเรียนจะมีอาคารอื่นซึ่งมิใช่ใช้ในกิจการโรงเรียนรวมอยู่ไม่ได้ เว้นแต่ที่พักอาศัยของเจ้าของโรงเรียน ซึ่งจะต้องกันให้เป็นสัดส่วน

(3) จะใช้อาคารของโรงเรียนเป็นสถานที่รับเลี้ยงเด็กไม่ได้

(4) จะต้องมีส่วนที่กลางแจ้งสำหรับเป็นที่เล่นและพักผ่อนไม่น้อยกว่า 1/3 ของพื้นที่ทั้งหมดของโรงเรียน ถ้าเป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาระดับอื่นรวมอยู่ด้วย ให้แยกสนามเด็กเล่นของชั้นอนุบาลเป็นสัดส่วนไม่ปนกับระดับอื่น

(5) ขนาดของห้องเรียนแต่ละห้องมีพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 35 ตารางเมตร และมีขนาดกว้างยาวอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม คือ 5.00 x 7.00 หรือ 6.00 x 9.00 เมตร จุณักเรียนไม่เกินห้องละ 35 คน

(6) อาคารเรียนชั้นอนุบาลใช้ได้ไม่เกิน 2 ชั้น โดยนับชั้นติดกับพื้นดินเป็นชั้นที่ 1 และถ้าใช้ชั้นที่ 2 จะต้องติดลูกกรงหน้าต่างบานที่เปิดได้ทุกช่อง และต้องมีห้องน้ำ-ส้วมอยู่ในชั้น 2 นี้ด้วย

2) สถานที่และอาคารเรียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา

(1) ขนาดที่ดินต้องเป็นผืนเดียวติดต่อกัน ขนาดไม่น้อยกว่า 2 ไร่ หรือ 3,200 ตารางเมตรขึ้นไป

(2) เมื่อสร้างอาคารตามแบบแปลนแล้ว ต้องเหลือบริเวณที่ว่างไม่ต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของเนื้อที่ทั้งหมด

(3) บริเวณโรงเรียนต้องไม่เป็นหลุมเป็นบ่อ น้ำท่วมไม่ถึง มีรั้วแสดงขอบเขตชัดเจน

(4) ห้องเรียนแต่ละห้องต้องมีขนาดไม่น้อยกว่า 48 ตารางเมตร หรือขนาด 6.00 x 8.00 เมตร ความจุนักเรียนไม่เกินห้องละ 40-45 คน

(5) ควรมีห้องประกอบ ได้แก่ ห้องธุรการ ห้องพัสดุต้องมีทุกหลัง ห้องพยาบาล แยกชายหญิง ห้องส้วมตามเกณฑ์ ห้องวิทยาศาสตร์

2.5 แนวทางสร้างสรรค์บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

2.5.1. การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

การสร้างเสริมมนุษย์ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศไทยให้มีคุณค่า ทั้งด้านความรู้ ความคิด คุณธรรม จริยธรรม ความอ่อนโยน เรียบง่าย นั้น เกิดขึ้นจากการสร้างสภาพแวดล้อม และการจัดบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติเป็นประการสำคัญ ถึงแม้จะมีปัจจัยอื่น ๆ อีกก็ตาม ดังนั้น โดยขอบเขตความรับผิดชอบของโรงเรียนแล้ว จึงต้องสร้างเสริมบรรยากาศสิ่งแวดล้อมให้มีความ สะอาด ร่มรื่น สวยงาม สงบเป็นธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยกล่อมเกลาจิตใจเยาวชนของชาติ ให้มี อารมณ์แจ่มใส จิตใจสะอาด รักความร่มรื่น รักสวยรักงาม เห็นคุณค่าและเกิดความห่วงหา และ รับผิดชอบต่อสังคม

ในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพในโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ควรคำนึงถึงการกำหนดแผนผังบริเวณที่เหมาะสมด้วย เช่น

1) จัดทำผังบริเวณโรงเรียนแบบกราฟิกหรือแบบมิติ ใช้มาตราส่วนแสดงทิศทางตาม สภาพภูมิศาสตร์ อาจใช้ของกองออกแบบและก่อสร้าง หรือโรงเรียนพิจารณาจัดทำขึ้นของก็ได้ ซึ่ง ควรมีรายละเอียดต่าง ๆ คือ

- (1) แสดงแนวขอบเขตพื้นที่ทั้งหมดของโรงเรียน
- (2) แสดงที่ตั้งอาคารทุกประเภท
- (3) แสดงทางเดินระหว่างอาคาร
- (4) แสดงระบบสาธารณูปโภค เช่น ระบบไฟฟ้า การเดินสายไฟฟ้าเชื่อมโยง, ระบบประปา การเดินท่อประปา, ระบบน้ำทิ้ง และ ระบบการกำจัดของทิ้ง เป็นต้น
- (5) แสดงพื้นที่ และอื่น ๆ เช่น สนามกีฬา, พื้นที่การเรียนวิชาเกษตร และ พื้นที่ว่างเปล่า

2) กำหนดให้มีผู้รับผิดชอบดำเนินการและดูแลบำรุงรักษา ซึ่งควรมีทั้งครูอาจารย์ นักการ ภารโรง และกลุ่มนักเรียน (อาจกำหนดพื้นที่รับผิดชอบตามความเหมาะสมของเพศ วัย และ รายวิชาที่กำลังศึกษาอยู่) โดยจัดตั้งเป็นคณะกรรมการให้อยู่ในความดูแลของฝ่ายอาคารสถานที่ มี การกำหนดแผนปฏิบัติงาน วางแผนออกแบบตกแต่งให้สอดคล้องกับแผนผังของโรงเรียน เช่น

(1) กำหนดพื้นที่ที่จะจัดทำตามลำดับก่อนหลัง

(2) กำหนดชนิดของพรรณไม้ที่จะปลูก ประดับ ตกแต่ง เช่น ไม้ยืนต้น ไม้สวนเกษตร (กรมสามัญศึกษามีนโยบายให้โรงเรียนปลูกไม้เป็นรั้ว ปลูกไม้สักทอง ในพื้นที่ริมทางเดินหรือที่ ๆ เหมาะสม) ไม้ดอก ไม้ประดับ ไม้พุ่ม ต้นไม้คลุมดิน จัดทำขุมปลูกพันธุ์ไม้เลื้อย เช่น การเวก ช้องนาง พวงแสด พวงคราม พวงชมพู จัดทำป้ายชื่อเรียกพันธุ์ไม้ชนิดนั้น ๆ ทั้งที่เป็นชื่อพื้นบ้าน ชื่อทางวิทยาศาสตร์ คุณสมบัติและประโยชน์ใช้สอยด้านต่าง ๆ รวมทั้งแนวทางในการบำรุงรักษา เป็นต้น

(3) ประเภทของต้นไม้ที่ปลูกควรคำนึงถึงประโยชน์เกี่ยวกับการให้ความร่มรื่น การบังแดด บังลม ทิศทางของแสงสว่าง และความเหมาะสมกับสภาพดิน-ภูมิอากาศของท้องถิ่นด้วย

(4) มีการติดตามประเมินผลการดูแลรักษาและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และควรมีการจัดกิจกรรม สร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ที่ปฏิบัติได้ดี รวมทั้งการให้รางวัลในโอกาสต่างๆ ด้วย

3) เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้ความรู้ความสามารถจัดสวนและตกแต่งสถานที่ ทั้งนี้อาจมีการประกวดผลงาน ติดป้ายชื่อผู้จัดทำ-ผู้รับผิดชอบดูแลรักษา จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนที่เป็นเจ้าของมีความรู้สึกรักและหวงแหนงานที่ตนเองหรือกลุ่มเป็นผู้จัดทำ

4) จัดสิ่งอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน เช่น วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ทางช่างไม้ ช่างปูน ช่างโลหะ ฯลฯ สำหรับซ่อมแซมหรือจัดตกแต่งบริเวณตามความจำเป็น รวมทั้งรวบรวมพรรณไม้ชนิดต่าง ๆ ไว้ปลูกเพิ่มเติมหรือซ่อมแซม จัดทำขุมปลูกหรือสนับสนุนให้มีการผสมดินปลูกขึ้นใช้เองภายในโรงเรียน มีการทดลองปลูกด้วยวิธีต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วย

5) จัดหาหรือจัดตั้งงบประมาณดำเนินการเท่าที่จำเป็นเพื่อแสดงให้เห็นว่ามีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

6) ประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรในโรงเรียน โดยเฉพาะนักเรียนได้ช่วยกันคิดจัดกิจกรรม สร้างสรรค์บรรยากาศให้สนุกสนาน และได้รับความรู้ไปด้วย เช่น การตอบปัญหาต่าง ๆ การเล่นเกม การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ การแสดงดนตรีพื้นเมืองภายใต้ต้นไม้บริเวณสวนหย่อม และขุมพรรณไม้ที่ร่มรื่น เป็นต้น

7) ชักชวนและเปิดโอกาสให้บุคลากรในชุมชนโดยเฉพาะผู้นำชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็น สนับสนุน จัดสร้างปรับปรุงตกแต่งให้สวยงามและพัฒนาขึ้น รวมทั้งประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนมาใช้บริการและชื่นชมกับบรรยากาศและกิจกรรมของโรงเรียนให้มากยิ่งขึ้น

เสนอแนะแนวการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพด้านต่าง ๆ

1) การจัดสวนหย่อม

สวนหย่อม หรือบางครั้งเรียกว่า สวนญี่ปุ่น เป็นลักษณะการจัดสวนที่ย่อส่วนธรรมชาติของพรรณไม้ให้เล็กลงมาโดยการปลูกพืชพรรณไม้ที่มีความกลมกลืน เกิดความสมดุลย์ทางธรรมชาติ หรืออาจมีสีสนที่ตัดกันโดยสิ้นเชิง บางครั้งอาจใช้หินธรรมชาติเข้ามาประดับตกแต่งหรือโรยด้วยอิฐกรวดก้อนเล็ก แสดงความอ่อนไหวของธรรมชาติบริเวณที่จัด เช่น ตามมุมอาคารต่าง ๆ ตามโคนต้นไม้ หรือริมสนามหญ้าที่ไม่เกิดขวางทางเดิน

2) การจัดสวนป่าธรรมชาติ

สวนป่าธรรมชาติ สวนป่าธรรมชาติเหมาะสำหรับโรงเรียนที่มีบริเวณพื้นที่กว้างขวาง พรรณไม้ที่ปลูกควรเป็นพันธุ์ไม้ที่เติบโตเร็ว ให้ความร่มรื่นดี ไม้ทิ้งใบ และควรเป็นไม้ท้องถิ่น เช่น ประดู่ นนทรี ตะแบก อินทนิล สักทอง แสม โกงกาง หรือพันธุ์ไม้ที่เรียกนกหรือสัตว์อื่น ๆ ให้เข้ามาอยู่อาศัยเกาะกิน ได้แก่ ตะขบ หว่า มะขามป้อม มะม่วง ขนุน การปลูกพืชเหล่านี้ ไม่ควรปลูกเป็นแถวเป็นแนว ควรปลูกให้ขึ้นสลับกัน ระยะปลูกและจำนวนต้นไม้ไม่จำเป็นต้องเป็นระเบียบ ขอให้มีความร่มรื่น และสะอาดก็เพียงพอแล้ว สำหรับต้นไม้ใหญ่ ๆ ที่มีอยู่เดิมอาจหาพันธุ์กล้วยไม้ท้องถิ่น หรือกล้วยไม้ป่า มาปลูกติดกับต้นไม้ก็จะดูสวยงาม ให้สีสนที่เด่นชัด นอกจากนี้ตามแนวขอบรั้วอาจปลูก ไม้ สักทอง เป็นไม้ที่แสดงขอบเขตของโรงเรียนด้วยก็จะดียิ่งขึ้น สำหรับรั้วที่เป็นลวดหนาม ด้านข้างทั้ง 2 ด้าน และด้านหลัง ควรปลูกพืชผักประเภทเถา ไม้เลื้อย ไม้ยืนต้น เช่น บวบ มะระ ตำลึง ชะอม กระถิน มะขามเทศ เป็นต้น ก็จะช่วยสร้างเสริมสวนป่าให้เป็นธรรมชาติมากขึ้น และตรงกับคำกล่าวของชาวเกษตรที่ว่า "มีรั้วต้องกินรั้ว"

3) การจัดสวนเกษตร

สวนเกษตร บรรยายากาสสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติที่สำคัญอย่างหนึ่งในโรงเรียน คือ การจัดทาสวนเกษตร หมายถึง การปลูกพืชผักสวนครัว ไม้ดอกไม้ประดับ พืชไร่ ไม้ผล โดยจัดทำเป็นแปลงฝึกปฏิบัติงานของนักเรียนแต่ละชั้นเรียน และอีกส่วนหนึ่งจัดทำเป็นแปลงสาธิตให้นักเรียนรวมกลุ่มกันทำก็ได้ พืชผักที่ปลูก ต้องเน้นให้นักเรียนปลูกโดยไม่จำเป็นต้องใช้สารเคมี หรือยาป้องกันกำจัดศัตรูพืช เป็นผักปลอดสารพิษ ตามที่ทราบกันดีอยู่แล้ว ทั้งนี้อาจปลูกโดยวิธีกางมุ้งหรือใช้พืชสมุนไพรเป็นตัวยาป้องกันกำจัดศัตรูพืชก็ได้ หรืออาจปลูกพืชที่แมลงไม่ค่อยทำลายมาก เช่น ผักชี ผักสลัด เป็นต้น

ไม้ผลที่ปลูกในโรงเรียนควรเป็นพืชที่ให้ผลผลิตเร็ว นักเรียนปลูกแล้วได้กินในระยะเวลาไม่นานนัก ซึ่งจะก่อให้เกิดกำลังใจในการดูแล บำรุงรักษา พืชเหล่านี้ได้แก่ กล้วย มะละกอ สับปะรด สำหรับพืชไร่ที่ควรปลูก ได้แก่ ถั่วต่าง ๆ ข้าวโพด ซึ่งใช้ผลผลิตเร็วเช่นกัน ส่วนไม้ดอกไม้

ไม้ประดับนั้น ควรปลูกประเภทที่ออกดอกเร็ว และเป็นพันธุ์ไม้ในท้องถิ่น ไม่ค่อยมีศัตรูรบกวนมาก เช่น ดาวเรือง บานชื่น ดาวกระจาย หงอนไก่ เป็นต้น

บริเวณที่จัดทำสวนเกษตร ควรแบ่งสัดส่วนจัดทำเป็นแปลงปลูก และจัดบริเวณให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ โดยเฉพาะไม้ดอก ควรปลูกเป็นแถว เป็นแนว เป็นกลุ่ม ตามขอบถนนทางเดิน ริมรั้ว หรือตามมุมอาคารที่ต้องการจุดเด่นก็ได้ ส่วนโรงเรียนที่มีความพร้อมสามารถเลี้ยงสัตว์ได้ ก็ควรเลี้ยงสัตว์ที่ดูแลรักษาง่าย ไม่ค่อยเป็นปัญหามากนัก เช่น ไก่ เป็ด ห่าน ไข่ด้านหลังโรงเรียน เป็นอีกมุมมองหนึ่งของสวนเกษตรที่ครบวงจร

4) การจัดสวนสมุนไพร

สวนสมุนไพร ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับแล้วว่าพืชสมุนไพรมีประโยชน์มหาศาลแก่มวลมนุษยชาติ เพราะมีการศึกษาค้นคว้า พบความจริงว่า พืชสมุนไพรหลากหลายชนิด มีคุณค่าทางด้านรักษาโรคภัยไข้เจ็บ และเป็นอาหารที่สำคัญของคนเรา พืชสมุนไพรที่ควรรู้จักและนำมาปลูกในโรงเรียน ได้แก่ ตะไคร้ หอม ขิง ข่า ขมิ้น กระชาย มะแว้ง บัวบก กระเพรา แมงลัก โหระพา แพงพวย สะเล็ดพังพอน หนุมานนั่งแท่น ข่าไก่ดำ ฯลฯ

การทำสวนสมุนไพร อาจปลูกเป็นแถว เป็นแนว เป็นกลุ่ม ให้ขึ้นเป็นธรรมชาติ พร้อมกับบอกชื่อและสรรพคุณทางยาที่จะช่วยให้เป็น "ครูที่พูดไม่ได้" อีกแนวทางหนึ่งของการสร้างเสริมบรรยากาศทางวิชาการของโรงเรียน

5) การจัดสวนสุขภาพ

สวนสุขภาพ การจัดสวนสุขภาพในโรงเรียนเป็นการจัดสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นให้นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนได้มีโอกาสที่จะออกกำลังกายอย่างง่าย ๆ และสนุกสนานควบคู่ไปด้วย นักเรียนที่ไม่มีความสามารถหรือความถนัดในกีฬาเฉพาะอย่าง ก็อาจมาออกกำลังกายที่สวนสุขภาพ เพื่อพัฒนาสุขภาพทางกาย และจิตใจของตนเองในยามว่างตามลำพังหรือเป็นกลุ่มก็ได้

การจัดสวนสุขภาพไม่ควรให้สิ้นเปลืองงบประมาณนัก เพราะสามารถใช้วัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นได้ และไม่จำเป็นต้องใช้พื้นที่กว้างขวาง โรงเรียนอาจเลือกส่วนใดส่วนหนึ่งของโรงเรียนจัดทำเป็นสวนสุขภาพ ซึ่งภายในสวนสุขภาพนั้น อาจประกอบด้วย อุปกรณ์ประกอบกิจกรรมในการออกกำลังกาย เช่น ก้าวข้ามม้า กระโดดข้ามขอน หกตัวข้ามขอน ขูขอน ยกขาข้ามขอน ดันข้อ ดันข้อราวคู่ ลูกนั่ง ราวทรงตัว เป็นต้น สวนสุขภาพดังกล่าวจะช่วยให้เกิดบรรยากาศที่สวຍงามชวนให้เข้าไปพักผ่อน และใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ในสวนสุขภาพได้ตามโอกาสและเวลาที่เหมาะสม

6) การจัดสวนหนังสือ

สวนหนังสือ คือ สถานที่ที่มีบริเวณสวຍงามด้วยธรรมชาติ และมีหนังสือนานาชนิดให้เลือกอ่านด้วยความสะดวกสบาย ฉะนั้นการจัดสวนหนังสือในโรงเรียนจึงสามารถจัดได้ทั้งบน

อาคารเรียน เช่น ห้องสมุดโรงเรียน ระเบียงอาคารเรียน มุมอาคารต่าง ๆ และบนพื้นที่บริเวณโรงเรียนโดยรอบ เช่น บริเวณใกล้สวนหย่อม สวนสมุนไพร บริเวณศาลาท่าน้ำ บริเวณสระ บริเวณลานพักผ่อน สำหรับนักเรียนหรือแม้แต่มุมหนึ่งของโรงอาหาร ทั้งนี้เพราะส่วนประกอบของสวนหนังสือ คือ หนังสือ, อุปกรณ์สำหรับจัดวางหนังสือและเก็บหนังสือ, ที่สำหรับนั่งอ่านหนังสือ, (อาจเป็น เก้าอี้, ม้านั่ง, เสื่อ, ขอนไม้ ฯลฯ), ต้นไม้ที่ให้ความร่มรื่นและร่มเงา, รวมทั้งกระถางต้นไม้ทั้งไม้ดอกไม้ประดับ, จากที่มีไม้เลื้อยประดับ เป็นต้น

หากโรงเรียนจัดให้มีสวนหนังสือหลายๆ แห่ง หลายๆ ลักษณะตามสภาพของโรงเรียนที่จะจัดทำได้ จะช่วยส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการให้นักเรียนรักการอ่าน การค้นคว้าและใฝ่รู้ใฝ่เรียนมากยิ่งขึ้น

7) การจัดแหล่งน้ำที่เอื้อต่อการสร้างบรรยากาศ

น้ำเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และสัตว์ การจัดแหล่งน้ำเพื่อการบริโภคและใช้สอยที่เสริมบรรยากาศการเรียนรู้ในโรงเรียนจะมีส่วนช่วยชีวิตให้สดชื่น ร่มรื่น แจ่มใส การจัดหา การจัดเก็บ การพัฒนาแหล่งน้ำเป็นสิ่งจำเป็นไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนในท้องถิ่น ทุรกันดาร หรือโรงเรียนที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำตามธรรมชาติก็ตาม กล่าวคือในกรณีขาดแคลนน้ำบริโภค เป็นประจำจะต้องแสวงหาทรัพยากรน้ำ อาจจะใช้วิธีการขุดบ่อ การสร้างสระน้ำ การชักน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติมาเก็บกักไว้ใช้ให้เพียงพอ รวมทั้งการวางแผนบริโภคน้ำที่มีอยู่อย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพตลอดปี มีการใช้แหล่งน้ำให้เกิดประโยชน์ทางการเกษตร เช่น การเลี้ยงสัตว์น้ำ การปลูกพืชประดับในน้ำ รวมทั้งการสาธิตเกี่ยวกับการกำจัดน้ำเสีย-แรงดันของน้ำ เป็นต้น

สำหรับโรงเรียนที่มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ ควรใช้ให้เกิดประโยชน์โดยเฉพาะด้านเกษตรกรรม การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน เช่น การทำน้ำตก การติดตั้งระบบให้น้ำพืชโดยใช้นวัตกรรมต่าง ๆ ทั้งทางธรรมชาติและเครื่องกล เช่น พลังแสงอาทิตย์ พลังลม แสงสว่าง ระบบน้ำหยด ระบบแปลงพ่นหมอก ระบบแรงศูนย์ถ่วง ระบบสปริงเกอร์ เป็นต้น

8) การประดับตกแต่งภายในตัวอาคารต่าง ๆ

บรรยากาศภายในอาคารเรียนหรืออาคารต่าง ๆ ได้แก่ ห้องพักรู โรงอาหาร ห้องสมุด หอประชุม ห้องสุขา ควรสร้างเสริมตกแต่งประดับด้วยพรรณไม้ต่าง ๆ มีทั้งไม้เลื้อยและไม้ประดับที่ปลูกในภาชนะหลากหลายชนิด เช่น สาวน้อยประแป้ง โกสน เล็บครุฑ ขอนสีต่าง ๆ พืชต่าง ๆ พืชผัก รวชนินฮันอ่อน เฟิร์น ฯลฯ โดยวางไว้ตามมุมห้อง แขนงตามหน้าต่างหรือชายคา จัดตกแต่งให้ดูสะอาดตา และเรียบง่าย มีการเคลื่อนย้ายสับเปลี่ยนตามระยะเวลาที่สมควรเพื่อไม่ให้เกิดความจำเจซ้ำซาก

บริเวณภายนอกห้องสุชา อาจปลูกพันธุ์ไม้ประเภท ไม้พุ่ม เช่น หูกระต่าย เทียนทอง แสงจันทร์ หุบลาอ่อน ชะบะ เล็บครุฑ บดบัง หรือทำเป็นแนวทางเดินสู่ห้องสุชาก็ได้ รวมทั้งถึงยะอาจสร้างให้เป็นธรรมชาติ โดยการปลูกต้นต้นตึกแก่ขึ้นเกาะถึงยะทำด้วยท่อซีเมนต์ หรือปลูกต้นเทียนทอง (ชาสีทอง) แล้วตัดให้คลุมท่อถึงยะซีเมนต์ จะทำให้ดูสวยงามพักสายตา และมีคุณค่าแก่ผู้ชมมากขึ้น การปลูกไม้เลื้อยทำเป็นม่านสีเขียวสำหรับตัวอาคารเรียนและรั้วโรงเรียนก็มีตัวอย่างให้เห็นมากมาย ซึ่งช่วยให้เกิดความชุ่มชื้น สวยงาม

การสร้างสรรค์บรรยากาศสภาพแวดล้อมในโรงเรียนในทุก ๆ ด้านที่กล่าวมาแล้ว จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ จากทุกฝ่าย ทั้งครู-อาจารย์ นักเรียน นักการภารโรง รวมทั้งชุมชนในท้องถิ่น ซึ่งต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ทราบ โดยเฉพาะนักเรียนควรจะเป็นผู้มีส่วนร่วมมากที่สุด อาจมอบหมายให้ช่วยกันดูแล บำรุงรักษา เป็นหูเป็นตา ระมัดระวังไม่ให้เกิดการทำลายขึ้น นอกจากนี้ควรสร้างเสริมบรรยากาศของการประกวด แข่งขัน จัดนิทรรศการ ผลงานที่เกิดขึ้นจากการคิดริเริ่มของนักเรียนอย่างต่อเนื่องด้วย

2.5.2. การจัดสภาพแวดล้อมทางวิชาการ

กรมสามัญศึกษามีนโยบายให้โรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นให้นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติ ครูเป็นเพียงผู้จัดสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติ ทดลอง ฝึกฝนให้เกิดความรู้ ประสบการณ์ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมจริยธรรมต่างๆ ตามแนวทาง "การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต" ดังนั้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนในกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน (สภาพแวดล้อมบริเวณโรงเรียน) และห้องเสริมการเรียนต่าง ๆ จะต้องมีส่วนส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

ข้อเสนอแนะการจัดสภาพแวดล้อมทางวิชาการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ

เพื่อเป็นแนวทางให้โรงเรียนพิจารณานำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพนักเรียน และทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ดังนี้

1) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การที่จะทำให้นักเรียนเกิดความชื่นชม รักที่จะเรียนและเกิดการเรียนรู้ได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนที่เกื้อหนุน และเกี่ยวข้องกันอันได้แก่ การจัดกระบวนการเรียนการสอน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน ในขณะจัดการเรียนการสอน และองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด คือ การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนมองเห็นคุณประโยชน์ของความรู้ในอันที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ จึงจะทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียน ยอมรับและ

ตระหนักถึงคุณค่า เกิดความชื่นชมภูมิใจ ซึ่งจะนำไปสู่การมีค่านิยมที่ดี มีความรัก ความสนใจที่จะ ใฝ่หาความรู้ตามโอกาสและศักยภาพของตนต่อไป

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้อย่างมีคุณภาพและมีผลต่อผู้เรียนอย่าง แท้จริงก็ต่อเมื่อ "ครูที่พูดได้" พยายามจัดบรรยากาศทางวิชาการให้เกิดขึ้นทั้งในห้องเรียน และ นอกห้องเรียน และสร้างบรรยากาศแห่งความรัก เอื้ออาทร ความเข้าใจ ยอมรับซึ่งกันและกัน มีการร่วมคิดร่วมทำ ดังนั้น ครูและนักเรียนจึงควรร่วมมือกันวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่สร้างบรรยากาศทางวิชาการ และปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เกิดในตัวผู้เรียนได้ ดังเช่น

- (1) จัดกิจกรรมให้นักเรียนให้ทำงานร่วมกันเป็นหมู่ เป็นคณะ ร่วมกับชุมชน
- (2) จัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม คนตรี กีฬา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และนันทนาการ
- (3) จัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง
- (4) จัดกิจกรรมที่ท้าทายความสามารถของนักเรียน ในการค้นหาคำตอบด้วยตนเอง
- (5) จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียน ได้วางแผนการทำงานเอง ปรับปรุงแก้ไขการทำงานอย่างต่อเนื่องจนสำเร็จ

กิจกรรมการเรียนการสอนเหล่านี้ จะช่วยปลูกฝัง กล่อมเกลาให้นักเรียนรู้จักแก้ปัญหา มี วินัย มีความรับผิดชอบ รู้จักประหยัด ซื่อสัตย์ เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ พึ่งตนเองได้ สามารถทำงานเป็นหมู่ คณะ บนพื้นฐานของวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังกล่าว หากครูผู้สอนได้ช่วยกันคิดให้มาก และนำไปใช้ ให้ถึงตัวนักเรียนจริง ๆ โดยจัดให้เหมาะสมกับจุดเด่น จุดด้อย ของแต่ละโรงเรียน ซึ่งมีสถานที่ และความพร้อมแตกต่างกัน ก็จะเป็นการดียิ่งขึ้น และควรจัดให้กลมกลืนกับธรรมชาติ อีกทั้ง ส่งเสริมให้นักเรียนก้าวทันกับวิทยาการใหม่ของโลกให้ได้ ใ้รู้จักการพึ่งตนเองให้สอดคล้องกับการ พึ่งพาผู้อื่น และใช้สติปัญญาให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและชาติบ้านเมือง

2) การจัดศูนย์ข่าวสารและสารสนเทศ

ข่าวสารเป็นคำที่คุ้นเคยกันดีอยู่แล้ว ส่วนคำว่า "สารสนเทศ" แม้จะมีความคุ้นเคยกัน อยู่บ้าง แต่ควรจะทำความเข้าใจก่อน เพราะเป็นคำที่อาจจะเข้าใจไปคนละแง่ละมุมได้ ในที่นี้ ขอให้ความหมายของ "สารสนเทศ" อย่างง่าย ๆ ว่า หมายถึง เนื้อหาสาระที่ให้ข้อเท็จจริง เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และเนื้อหาสาระดังกล่าวอาจจะประกอบขึ้นด้วย ตัวเลข ความเรียง แผนภูมิ ตาราง สัญลักษณ์ ฯลฯ หรือ หลายอย่างร่วมกัน ที่ได้รับการเรียบเรียงไว้เพื่อสื่อความ หมายอย่างใดอย่างหนึ่งนั่นเอง เมื่อเป็นเช่นนั้น "ศูนย์ข่าวสารและสารสนเทศ" จึงหมายถึงศูนย์

ในการรวบรวมข่าวสาร ข้อมูล และสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อใช้ประโยชน์ในการเรียกใช้ข้อมูล และสารสนเทศเหล่านั้น เพื่อประกอบการตัดสินใจในการบริหาร การวางแผน การปฏิบัติงาน การศึกษาค้นคว้า การสื่อสารและประสานสัมพันธ์หน่วยงานทางอ้อม และเพื่อการให้บริการแก่ ผู้สนใจทั่วไป

การสร้างศูนย์ข่าวสารและสารสนเทศเป็นเรื่องที่ไม่มีอะไรยุ่งยาก เพียงแต่ทางโรงเรียน หรือหน่วยงานจะใช้ห้อง หรือส่วนหนึ่งของห้องพัก หรือสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งในบริเวณโรงเรียนที่เป็นศูนย์รวมบุคคล จัดเป็นศูนย์สำหรับเก็บข่าวสารและสารสนเทศ และจัดแสดงข่าวสารและสารสนเทศที่สำคัญเหล่านั้นเอาไว้ มีทีมงานที่รับมอบหมายเพื่อดูแล ดำเนินการ และรายงานผลการดำเนินงาน ตลอดจนทำหน้าที่ในการประสานงานกับคณะทำงานหรือบุคคลอื่น ๆ ทั้งครู-อาจารย์ นักเรียน ผู้ปกครองที่อาจจะเกี่ยวข้องในการดำเนินงานของศูนย์เป็นครั้งคราวด้วย อย่างไรก็ตามส่วนที่จะเป็นปัญหาเชิงเทคนิคอยู่บ้างก็คือ การที่จะได้มาซึ่งข่าวสารและสารสนเทศที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของหน่วยงานและโรงเรียนนั่นเอง โดยเฉพาะการจัดทำสารสนเทศ ทั้งนี้เพราะในการจัดทำสารสนเทศนั้น นอกจากผู้จัดทำสารสนเทศจะทราบวัตถุประสงค์ในการใช้สารสนเทศนั้น ๆ แล้ว ยังต้องทราบว่าสารสนเทศนั้น ๆ ประกอบด้วยข้อมูลอะไรบ้าง วิธีการที่จะได้มาซึ่งข้อมูลเหล่านั้นได้มาอย่างไร และวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประมวลข้อมูลเหล่านั้นเพื่อวัตถุประสงค์อะไรด้วย

การดำเนินการในการจัดทำสารสนเทศเหล่านี้ จะมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นแต่ไหนทีขึ้นอยู่กับระดับสารสนเทศที่หน่วยงานต้องการ ซึ่งถ้าจะแบ่งกันคร่าว ๆ ก็จะมีอยู่ 3 แบบใหญ่ ๆ คือ

(1) สารสนเทศทั่วไป หมายถึง การนำข้อมูลตั้งแต่สองอย่างขึ้นไปมาสัมพันธ์กัน เพื่อสื่อความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การนำเอาสถิติเกี่ยวกับจำนวนนักเรียน มาสัมพันธ์กับจำนวนครูซึ่งก็จะได้ "อัตราส่วนของครูต่อนักเรียน" เป็นต้น การนำข้อมูลทั้งสองมาสัมพันธ์กันก็เพื่อบอกให้ทราบว่า "สัดส่วนของครูต่อนักเรียนของโรงเรียนนี้เป็นอย่างไร" นั่นเอง การจัดทำสารสนเทศทั่วไปนี้อาจจะทำได้ง่ายที่สุด ผู้จัดทำ หรือผู้มีอำนาจสั่งการ ต้องการสารสนเทศแบบไหนก็กำหนดมา และผู้จัดทำก็ดำเนินการหาข้อมูลที่ต้องการมาให้ และจัดทำเป็นสารสนเทศในด้านต่าง ๆ เป็นเรื่อง ๆ ไป

(2) สารสนเทศเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะอย่าง ในการจัดทำสารสนเทศแบบนี้อาจจะเริ่มต้นจากวัตถุประสงค์ในการใช้สารสนเทศเพื่อการใดการหนึ่ง เช่น สมมุติว่าเราต้องการได้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจในการบริหาร คณะทำงานต้องเริ่มต้นจากการศึกษางานการบริหาร ก่อนว่ามีระบบอย่างไร มีการตัดสินใจในขั้นตอนใดบ้างและการตัดสินใจในแต่ละขั้นตอนนั้นต้องการ

ข้อมูลและสารสนเทศอะไรบ้าง หลังจากนั้นคณะทำงานจึงจะมอดอกแบบระบบข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งสารสนเทศที่จำเป็นในการตัดสินใจดังกล่าวได้ แต่ยังไม่เป็นอัตโนมัติ

(3) สารสนเทศแบบอัตโนมัติ มีลักษณะคล้ายกับแบบที่สอง เพียงแต่มีการออกแบบให้เป็นอัตโนมัติ ผู้บริหารหรือผู้ใช้ เพียงแต่กดปุ่มตามขั้นตอนที่ระบุไว้ก็จะได้สารสนเทศที่ต้องการทันที เป็นต้น

แนวการจัดศูนย์ข่าวสารและสารสนเทศ

(1) ควรเริ่มต้นจากการจัดทำข่าวสารและสารสนเทศทั่วไป ซึ่งอาจจะทำในระดับฝ่าย/หมวด/งาน ก่อน แล้วพัฒนาเป็นระดับโรงเรียน ทั้งนี้ควรคำนึงการสร้างเครือข่ายในระดับโรงเรียนหรือระดับจังหวัดด้วย

(2) พัฒนาศูนย์ข่าวสารและสารสนเทศให้เป็นระบบขั้นเรื่อย ๆ รวมทั้งข้อมูลข่าวสารและสารสนเทศบางอย่างที่ล้ำสมัย ควรได้กำหนดเวลาในการปรับปรุงให้ทันต่อเหตุการณ์เป็นระยะ ๆ

(3) วัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ ที่จำเป็นควรได้รับการพิจารณาจัดหาประกอบการทำงาน สำหรับอุปกรณ์ประเภทอิเล็กทรอนิกส์ ควรคำนึงถึงประสิทธิภาพ และเครือข่ายการใช้ด้วย

(4) ส่งเสริมให้มีการใช้ระบบข่าวสารและสารสนเทศในการปฏิบัติงาน และการรายงานผลการปฏิบัติงานและนำมาใช้ในการเรียนการสอน

(5) ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการและการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ข่าวสารสารสนเทศ

3) การจัดห้อง/มุนิทรศการ

การจัดนิทรศการในโรงเรียน เป็นแนวทางหนึ่งที่จะสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ขึ้นในโรงเรียน เป็นลักษณะการจัดแหล่งกลางในการให้ความรู้ และประสบการณ์ทั้งในระบบและนอกระบบที่เป็นเนื้อหาสาระวิชาการสาขาต่าง ๆ หรือสาระสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวกับวิถีการดำรงชีวิต เอกลักษณ์ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ที่วิวัฒนาการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ โดยจัดในลักษณะของการเสริมหลักสูตร และเป็นการให้บริการข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยแก่นักเรียนและประชาชน ทั้งนี้ในการจัดกิจกรรมดังกล่าวมีเป้าหมายมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้นักเรียนได้ร่วมกันทำงานเป็นกลุ่ม ที่เปิดโอกาสให้ได้ฝึกทักษะด้านต่าง ๆ ซึ่งกิจกรรมที่ได้ปฏิบัติ จะ เป็นการส่งเสริมให้กล้าแสดงออกที่ก่อให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ขึ้นในตัวนักเรียน อันเป็นการพัฒนากระบวนการศึกษา ค้นคว้าและเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นยิ่งในวิถีการดำรงชีวิตของสังคมประชาธิปไตย และสังคมยุคข้อมูลข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดนิทรรศการในโรงเรียนให้สอดคล้องกับความเชื่อที่ว่า นักเรียนเป็นหัวใจของการศึกษาและจัดบรรยากาศส่งเสริมการเรียนรู้ในโรงเรียนนั้น สามารถดำเนินการได้ในลักษณะและวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการดำเนินงาน ดังนี้

(1) จัดให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอนปกติของแต่ละวิชา ซึ่งทั้งจุดประสงค์และแผนการสอนของรายวิชาเป็นหลัก โดยส่งเสริมให้ครูจัดกิจกรรมที่มอบหมายงานหรือกระตุ้นให้นักเรียนได้รวมกลุ่มกันจัดนิทรรศการ

(2) จัดเป็นหมวดวิชา ซึ่งอาจจัดเป็นสัปดาห์ เป็นเดือน เป็นภาคเรียนหรือเป็นปี โดยคัดเลือกผลงานดีเด่นของนักเรียน และผลงานนิทรรศการนักเรียนในการเรียนการสอนตามจุดประสงค์ที่ผ่านมาของแต่ละรายวิชาในหมวด มาจัดผนวกกับผลงานที่ครูกับนักเรียนร่วมกันจัดเพิ่มเติมอีก ทั้งนี้อาจกำหนดหัวข้อของนิทรรศการที่จัดเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ หรือจัดรวมของหมวดวิชาก็ได้

(3) จัดให้วันสำคัญประจำปีของท้องถิ่น ชุมชนหรือของชาติและวันสำคัญทางศาสนา รวมทั้งในโอกาสสำคัญต่าง ๆ โดยโรงเรียนอาจมอบหมายหมวดวิชาใดวิชาหนึ่ง หรือตั้งคณะกรรมการเฉพาะหรือมอบหมายให้คณะกรรมการนักเรียนเป็นผู้รับผิดชอบก็ได้ ทั้งนี้ควรกำหนดนโยบายและจุดมุ่งหมายในการจัดให้ชัดเจน

(4) จัดนิทรรศการของโรงเรียน ซึ่งอาจจัดปีละ 1 ครั้ง หรือภาคเรียนละ 1 ครั้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม โดยกำหนดไว้ในแผนปฏิบัติงานประจำปี กำหนดผู้รับผิดชอบแนวการจัดการ คือ รวบรวมผลงานดีเด่นของนักเรียน และครูหมวดวิชาต่าง ๆ ทั้งที่เคยจัดนิทรรศการมาแล้ว หรือยังไม่เคยจัดนิทรรศการ ตลอดจนรวบรวมผลงานดีเด่นของชุมชนมาแสดงด้วย

(5) จัดนิทรรศการในนามกลุ่มโรงเรียน อาจจัดปีละ 1 ครั้ง โดยกำหนดไว้ในแผนปฏิบัติงานของกลุ่มโรงเรียน โดยให้แต่ละกลุ่มนำผลงานดีเด่นมาร่วมกันจัด

แนวการส่งเสริม

การจัดนิทรรศการดังกล่าวข้างต้นให้เกิดประโยชน์มีคุณค่า ความหมายได้ความรู้ มีชีวิตชีวาและได้บรรยากาศที่ดีนั้น โรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องควรคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้

(1) วางแผนการจัด มีการประชุมประสานงาน ติดตาม สนับสนุน และประเมินผลการปฏิบัติ แล้วนำข้อมูลมาปรับปรุงพัฒนาการจัดนิทรรศการในครั้งต่อไป

(2) เนื้อหาและข้อมูลต่าง ๆ ควรมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม ทันต่อเหตุการณ์ มีประโยชน์และคุณค่าทั้งในแง่วิชาการ และการนำไปใช้ในวิถีการดำรงชีวิต ซึ่งการเสนอข้อมูลในการจัดนิทรรศการ ควรมีลักษณะที่ไม่ใช่ข้อสรุป ทั้งนี้เพื่อเป็นการชี้แนะและยั่วยั่วให้ผู้เข้าชมเกิดความสนใจที่จะไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเองต่อไป

(3) นวัตกรรมทัศนูปกรณ์ เช่น คอมพิวเตอร์ วีดีโอ สไลด์มัลติวิชชั่น รวมทั้งการจัดแสงและเสียง ฯลฯ ผสมผสานเข้าไปในนิทรรศการทุกส่วน เพื่อให้การนิทรรศการมีความสมบูรณ์และทันสมัยต่อการให้ความรู้และความเข้าใจกับผู้เข้าชมโดยตลอด ทั้งนี้เป็นการนำเสนอ นิทรรศการ 2 รูปแบบ คือ แบบเคลื่อนไหวได้ (Dynamic) และแบบหยุดนิ่งถาวร (Static) เพื่อดึงดูดผู้เข้าชมและให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ในการได้แสวงหาความรู้ในนิทรรศการ

(4) จัดประชาสัมพันธ์ เชิญชวนให้นักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าชมและร่วมงานอย่างกว้างขวาง โดยประชาสัมพันธ์หลาย ๆ รูปแบบอย่างต่อเนื่อง น่าจุดติ จุดเด่นที่น่าสนใจ เพื่อให้เห็นประโยชน์คุณค่า เพื่อดึงใจให้คนมาร่วมงาน

(5) จัดกิจกรรมต่าง ๆ เสริมในงานนิทรรศการ เพื่อกระตุ้นและจูงใจให้คนเข้าชมได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมในงาน เช่น จัดประกวด จัดขายสินค้า ผลผลิต ชิงโชค ฯลฯ ทั้งนี้ต้องให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของนิทรรศการด้วย

4) การจัดพิพิธภัณฑ์การศึกษาในโรงเรียน

พิพิธภัณฑ์การศึกษาในโรงเรียนเป็นแหล่งประสบการณ์หนึ่งที่โรงเรียนควรจัดให้มีขึ้น ซึ่งอาจจัดพื้นที่ทั้งหมดของโรงเรียนในลักษณะอุทยานการศึกษา จัดเป็นห้องหรือมุม หรืออาคารเพื่อเป็นศูนย์รวมแสดงเรื่องราวต่าง ๆ เช่น ประวัติความเป็นมาของศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน ทรัพยากรธรรมชาติ และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีอย่างเป็นส่วน เป็นส่วน มีความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นและสังคม รวมทั้งวิถีการดำรงชีวิตทั้งทางด้านกระบวนการและแนวคิด โดยเนื้อหาสาระสำคัญที่จัดแสดงค่อนข้างจะถาวร นอกจากนี้ให้รวมถึงการแสดงประวัติและเกียรติภูมิของโรงเรียนด้านต่าง ๆ ด้วย

การจัดพิพิธภัณฑ์การศึกษาในโรงเรียน เป็นผลที่เกิดจากความร่วมมือกัน ระหว่างครู นักเรียน และชุมชน ที่มีเป้าหมายมุ่งเน้นให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ในเนื้อหาสาระสำคัญ วิธีการและแนวคิดเพื่อให้มองเห็นคุณค่า มีเจตคติที่ดี เกิดความรัก ความภูมิใจในเกียรติภูมิของตน มีความรู้สึกหวงแหนและต้องการจะอนุรักษ์ เพื่อดำรงรักษาและสืบทอด ขณะเดียวกันก็ริเริ่มสร้างสรรค์พัฒนาคุณค่าที่ดำรงมาต่อไป โดยสามารถนำสิ่งที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเหล่านั้น มาพัฒนารูปแบบวิถีชีวิตของตนเองเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้เหมาะสม มีความสมดุลและกลมกลืนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ

การจัดพิพิธภัณฑ์การศึกษาในโรงเรียนควรดำเนินการตามแนวต่อไปนี้ :-

(1) จัดให้มีคณะกรรมการดำเนินการสำรวจข้อมูลทางศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น และด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราว

ต่าง ๆ ดังกล่าวนั้น เช่น บุคคล สถานที่ วัตถุสิ่งของ เอกสาร หลักฐานต่างๆ แนวคิดและอุปกรณ์ที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น ฯลฯ เมื่อสำรวจแล้วจัดให้มีการรวบรวมจัดทำบัญชีข้อมูลที่สำรวจมาโดยจำแนกตามประเภทของข้อมูล

(2) ประสานงานเพื่อให้ได้มาเพื่อของจริง ของจำลอง ภาพถ่าย เอกสาร หลักฐาน ประวัติความเป็นมาของข้อมูลต่าง ๆ รวมทั้งแนวคิดและอุปกรณ์ที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น แล้วดำเนินการจัดทำทะเบียนและเอกสารประกอบแต่ละรายการ

(3) วางแผน ออกแบบ และจัดทำพิพิธภัณฑ์การศึกษาในโรงเรียน ซึ่งเลือกจัดเป็นห้องหรือมุม หรืออาคารเพื่อเป็นศูนย์รวมแสดงเรื่องราว หรือประวัติความเป็นมาและเกียรติภูมิของโรงเรียน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ทรัพยากรธรรมชาติและวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีอย่างเป็นสัดส่วน โดยมีเป้าหมายที่เน้นให้เห็นคุณค่าของสิ่งนั้น ๆ มิใช่เพื่อเป็นแหล่งสะสมของเก่า

(4) ลักษณะของสิ่งของที่จัดแสดงนั้น อาจเป็นลักษณะภาพหรือของจริงที่เคลื่อนไหวได้และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยการสัมผัส ลงมือปฏิบัติ หรือเล่นกับสิ่งของนั้น ๆ เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ นักเรียนอาจมีโอกาสดลองใช้ด้วย นอกจากนี้ควรจัดให้วิทยากรท้องถิ่นมาสาธิตบรรยายเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ นั้น ตามโอกาสที่เหมาะสม

(5) การจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในพิพิธภัณฑ์ในโรงเรียนนั้น ควรให้นักเรียนได้วิเคราะห์ว่า สิ่งนั้นคืออะไร มีประโยชน์และคุณค่าอย่างไร มีการค้นคว้าประวัติความเป็นมาว่ามีมาอย่างไร เพราะอะไรจึงเกิดขึ้นมา จะสามารถนำมาใช้ในวิถีชีวิตของตนเองได้อย่างไรบ้าง มีช่องทางในการปรับปรุงสร้างสรรค์ให้ใช้ในปัจจุบันได้อย่างไรหรือไม่ เป็นต้น

(6) จัดให้มีการดูแล บำรุงรักษาให้คงสภาพและบรรยากาศที่ดีอยู่เสมอ และมีการพัฒนาให้เป็นแหล่งวิทยาการของท้องถิ่นต่อไป

แนวทางการส่งเสริม

เพื่อให้การจัดพิพิธภัณฑ์การศึกษาในโรงเรียนเป็นไปตามหลักการ และแนวการจัดข้างต้น โรงเรียนอาจมีแนวทางการส่งเสริมดังนี้

(1) ประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อและวิธีการต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นและจูงใจให้นักเรียน ครู อาจารย์ และชุมชนได้ใช้ ได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้อย่างต่อเนื่องและหลากหลายรูปแบบ

(2) ในแต่ละรายวิชานั้น ควรมีการวิเคราะห์จุดประสงค์ในรายวิชาที่จะใช้พิพิธภัณฑ์ เป็นสื่อประกอบการจัดการเรียนการสอน พร้อมทั้งจัดทำแผนการใช้พิพิธภัณฑ์ตลอดปี

(3) จัดให้มีการวางแผนและใช้พิพิธภัณฑ์ในคาบกิจกรรมและเวลาว่าง

(4) เชิญชวนให้ชุมชนมาใช้และมีส่วนในการส่งเสริมอย่างกว้างขวาง

- (5) จัดนิทรรศการ วัสดุ พิพิธภัณฑ์ หรือจัดกิจกรรมเสริมภายในพิพิธภัณฑ์ ตามโอกาสวันสำคัญทางเทศกาลท้องถิ่น ทั้งในระดับโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน จังหวัดและ/หรือเขตการศึกษา
- (6) จัดให้มีการศึกษาดูงานแต่ละโรงเรียนและหน่วยงานอื่น ๆ

5) การจัดห้องวิชาต่าง ๆ

ห้องวิชาเป็นที่รวบรวมมวลความรู้ ประสบการณ์ กิจกรรมการฝึกปฏิบัติต่าง ๆ รวมทั้งผลงานการสอนของครูอาจารย์ ผลงานของนักเรียน ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในหลักสูตรวิชานั้น ๆ เพื่อให้ครูอาจารย์ นักเรียนใช้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ นอกเหนือจากห้องสมุดกลางของโรงเรียน เป็นการสร้างบรรยากาศทางวิชาการให้ได้สัมผัสความรู้ ประสบการณ์ เจตคติเกี่ยวกับวิชานั้น ๆ โดยเฉพาะ ทั้งนี้ต้องเป็นการจัดร่วมกันระหว่างครูอาจารย์กับนักเรียน อาจใช้พื้นที่ในบริเวณห้องพักรวมของวิชานั้น ๆ (จะแยกระดับชั้น ม.ต้น ม.ปลาย หรือไม่สุดแล้วแต่สถานการณ์และสภาพความพร้อม) หรือในห้องเรียนประจำวิชานั้น ๆ ก็ได้ ห้องวิชาต่าง ๆ ที่ควรจัดในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา อาจจัดมีให้ครบหมวดวิชาตามโครงสร้างหลักสูตรและการบริหารโรงเรียน เช่น ห้องภาษา (ไทย, ต่างประเทศ) ห้องวิทยาศาสตร์ (วิชาการ/ปฏิบัติการ) ห้องคณิตศาสตร์ ห้องสังคมศึกษา (อาชีวรวมจริยศึกษา ศูนย์วัฒนธรรม) ห้องพลานามัย (พลศึกษา สุขศึกษา และสาธารณสุข) ห้องศิลปะ (ศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์) ห้องการทำงานและอาชีพ (เกษตรกรรม คหกรรม ธุรกิจ ช่างอุตสาหกรรม ศิลปะ) ห้องกิจกรรม (ลูกเสือ ยุวกาชาด เนตรนารี ผู้บำเพ็ญประโยชน์ รักษาดินแดนฯ) ห้องทะเบียนวัดผล ห้องแนะแนวการศึกษา ห้องโสตทัศนศึกษา เป็นต้น ในการจัดห้องวิชาต่าง ๆ นี้ ควรจัดเป็นส่วนหนึ่งของครูอาจารย์และมุมของนักเรียนให้เป็นสัดส่วนที่พอเหมาะ

การจัดรวบรวมมวลความรู้ ประสบการณ์ผลงานการสอน ผลการเรียนรู้ของนักเรียน ให้คำนึงถึงหมวดหมู่ การให้บริการ ความเรียบง่าย สวยงาม สะดวกในการศึกษาค้นคว้าหรือทำกิจกรรมเสริมจากการเรียนในชั้น รวมทั้งการประดับตกแต่งให้สวยงาม สะอาด มีชีวิตชีวา ไม่จำเจซ้ำซาก สอดคล้องกับรายวิชาที่กำลังจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในช่วงเวลานั้น ๆ และเหตุการณ์สำคัญ วันสำคัญ เทศกาลต่าง ๆ ด้วย การมอบหมายให้นักเรียนได้มีส่วนในการจัดตกแต่ง ใช้ประโยชน์จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ อยากทำอยากใช้ประโยชน์

การจัดห้องวิชา ควรได้มีการกำหนดแผนงานปฏิทินปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างครูอาจารย์ในหมวดวิชา แล้วมอบหมายให้นักเรียน/กลุ่มนักเรียนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ ทั้งการจัดมวลความรู้ประสบการณ์ การประดับตกแต่งและการให้บริการ การจัดพรรณไม้ที่สวยงามประดับตกแต่ง

ตามมุ้งห้อง บนโต๊ะทำงาน โต๊ะประชุม โต๊ะอ่านหนังสือของนักเรียน หน้าต่าง ระเบียบทางเดิน จะช่วยเสริมบรรยากาศห้องวิชาให้สวยงาม น่าอยู่ เป็นอาหารตา เสริมอาหารสมองด้วย

แนวทางการส่งเสริมห้องวิชาต่าง ๆ

เพื่อให้เกิดการร่วมคิดร่วมทำระหว่างบุคลากรในโรงเรียนจึงควรจัดกิจกรรมเชิงวิชาการอย่างต่อเนื่อง เช่น

- (1) การจัดนิทรรศการแสดงผลงานดีเด่น ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ที่เห็นว่าเหมาะสมสามารถนำมาจัดให้ชมได้เป็นอย่างดี และสร้างความประทับใจแก่ผู้พบเห็นทั่วไป
- (2) การประกวด แข่งขัน ต่าง ๆ เช่น การประกวดอ่านหนังสือ เสนาะ การพูดในที่ชุมชน การเขียนหรือคัดลายมือ การประกวดโครงงานวิทยาศาสตร์ ฯลฯ เป็นต้น
- (3) การเล่นเกมต่าง ๆ ทายปัญหา โดยนักเรียนอาจจะแบ่งกลุ่มกันสร้างปัญหา แล้วให้เพื่อนช่วยตอบครู-อาจารย์ร่วมกันจัดหารางวัลให้
- (4) การจัดทำสิ่งพิมพ์ วารสาร สารสัมพันธ์ จัดทำโดยนักเรียน มีครู-อาจารย์เป็นที่ปรึกษา เช่น สารสัมพันธ์ หมวดภาษาอังกฤษ หมวดเกษตรกรรม หมวดวิทยาศาสตร์

6) การจัดห้องสมุด

ห้องสมุดเป็นแหล่งวิชาการที่สำคัญในโรงเรียน เพราะห้องสมุดให้บริการด้านความรู้ ข่าวสาร ความก้าวหน้าทางวิทยาการ ตลอดจนสื่อประกอบการเรียนการสอนต่าง ๆ อันจะช่วยให้ นักเรียนได้เรียนรู้ตามหลักสูตร ความถนัด ความสนใจ อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ห้องสมุดยังเป็นสถานที่ซึ่งปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน รักการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง อันเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การจัดห้องสมุดในโรงเรียนควรดำเนินการตามนโยบาย "การจัดห้องสมุดเป็นโรงเรียน" ซึ่งมุ่งพัฒนาห้องสมุดให้มีลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ

- (1) มีบรรยากาศของห้องสมุดที่ดี
- (2) มีการใช้ห้องสมุดเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน
- (3) มีการจัดบริการและกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างกว้างขวางและสม่ำเสมอ

ซึ่งลักษณะสำคัญดังกล่าวมีส่วนสำคัญยิ่งในการสร้างบรรยากาศทางวิชาการในโรงเรียน สำหรับแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้

- (1) การสร้างบรรยากาศของห้องสมุด บรรยากาศของห้องสมุดที่ดี ประกอบด้วย บรรยากาศทางกายภาพ บรรยากาศทางการบริการ และบรรยากาศทางวิชาการ ห้องสมุดที่มีบรรยากาศทางกายภาพที่ดีต้องสะอาด สดใส ร่มรื่น และสวยงาม การสร้างบรรยากาศและ

สิ่งแวดล้อมของห้องสมุดให้ใกล้เคียงกับธรรมชาติโดยตกแต่งต้นไม้ ดอกไม้ สวนถาด น้ำตกจำลอง จะช่วยเสริมให้การจิตว่างครุ่นคิด และบริเวณมุมต่าง ๆ ภายในห้องสมุดมีชีวิตชีวาขึ้น นอกจากนี้ การจัดนิทรรศการหนังสืออย่างสม่ำเสมอ การตกแต่งด้วยสิ่งประดิษฐ์ของนักเรียนก็จะสร้างความรู้สึกที่ห้องสมุดมีการเปลี่ยนแปลงทันสมัย และสร้างความภูมิใจและความเป็นเจ้าของร่วมกัน ระหว่างห้องสมุด ครูและนักเรียนในโรงเรียน จึงเป็นแรงจูงใจเบื้องต้นที่จะทำให้ให้นักเรียนเข้าใช้ห้องสมุด

(2) การขยายพื้นที่บริการของห้องสมุด โดยปกติห้องสมุดมักจะเป็นส่วนหนึ่งของอาคารเรียน การขยายพื้นที่บริการของห้องสมุดในโรงเรียน ซึ่งมีห้องเรียนจำกัด นิยมเปิดด้านข้างของห้องสมุดออกไปยังบริเวณภายนอกอาคาร ซึ่งนิยมตกแต่งเป็นส่วนเรียกว่า สวนอักษร หรือสวนหนังสือ ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนได้ใช้บริการสะดวกขึ้น และได้อ่านหนังสือในบรรยากาศที่สดชื่น ตามได้ร่มไม้ มุมสวน ศาลากลางน้ำ เรือนแพ ฯลฯ ตามความพอใจแทนการอ่านหนังสือในห้องสี่เหลี่ยมเท่านั้น

นอกจากนี้ก็ยังมีการขยายพื้นที่บริการไปยังบริเวณต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น หอสมุด โรงอาหาร โรงฝึกงาน โดยเจ้าของสถานที่เป็นผู้จัดหาและดูแลหนังสือ ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้อยู่ในบรรยากาศของการเรียนรู้ และเปิดโอกาสให้ใช้บริการอ่านอย่างกว้างขวาง

(3) การจัดหาหนังสือและวัสดุให้เพียงพอ และตรงตามความต้องการของผู้ใช้ และให้ความสะดวกในการบริการ ห้องสมุดที่มีหนังสือดีมีคุณภาพจัดเรียงไว้ถูกต้องตามหมวดวิชา มีระบบสืบค้นที่ดีมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ความสะดวกกับผู้ใช้และเกิดแรงจูงใจให้เข้าใช้ห้องสมุดได้ ในการจัดหนังสือและสื่อเข้าห้องสมุดควรมีการสอบถามผู้ใช้บริการด้วย

(4) การใช้ห้องสมุดเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน บริการสำคัญของห้องสมุด คือ การให้บริการทางการศึกษา ครูบรรณารักษ์ควรร่วมมือกับครูในหมวดวิชาต่าง ๆ ทำบรรณานุกรม รายวิชาหรือบรรณานุกรมในหัวเรื่องที่ครูจะให้นักเรียนมาศึกษาค้นคว้า ถ้าสามารถประสานได้ว่าครูจะใช้วิธีสอนใด แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มก็ยิ่งจะช่วยให้เตรียมหนังสือไว้บริการได้สะดวกยิ่งขึ้น นอกจากนี้ควรจัดให้มีการจองเวลาการใช้ห้องสมุด มีการจัดนิทรรศการหนังสือให้สอดคล้องกับบทเรียน หรือมีข่าวคราวความก้าวหน้าทางวิทยาการต่าง ๆ มาติดไว้ในป้ายประกาศหน้าห้องสมุด

(5) การจัดบริการและกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ห้องสมุดควรมีกำหนดเวลาในการให้บริการและกิจกรรมที่แน่นอน และสม่ำเสมอ ควรให้บริการก่อนเวลาเข้าเรียนและปิดบริการหลังเวลาเลิกเรียนอย่างน้อย 1 ชั่วโมง สำหรับกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ห้องสมุดควรเลือกเวลาให้ตรงกับคาบเวลาการจัดกิจกรรมอิสระของโรงเรียน แล้วใช้ห้องสมุดเป็นเวทีในการแสดงออกของนักเรียนในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอ่าน เช่น การโต้วาทีเรื่องหนังสือ การเล่านิทาน การ

เล่าเรื่องหนังสือ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้จะสร้างนักเรียนให้กล้าแสดงออก รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา และรู้จักทำงานเป็นคณะ

แนวทางการส่งเสริม

การจัดห้องสมุดให้ได้ใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายในโรงเรียน แนวทางการส่งเสริมการดำเนินการมีดังนี้

(1) ดำเนินงานในรูปคณะกรรมการห้องสมุด คณะกรรมการห้องสมุดควรประกอบด้วยผู้บริหาร ผู้แทนหมวดวิชา และคณะบรรณารักษ์ แผนงานในแต่ละปีควรเชื่อมโยงกับหมวดวิชาให้ชัดเจนว่าจะร่วมมือกับหมวดวิชาในเรื่องใด เวลาใด และผู้แทนหมวดวิชาควรเป็นสื่อกลางในการเสนอรายชื่อหนังสือในหมวดวิชา และบรรณารักษ์ควรแนะนำบทความ หนังสือ และข่าวสารใหม่ ๆ ของห้องสมุดให้กับครูในหมวดวิชาด้วย

(2) ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ใน 2 ลักษณะคือ เป็นผู้จัดกิจกรรม และเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม สำหรับผู้จัดกิจกรรมโรงเรียนควรรับสมัครนักเรียนช่วยงานห้องสมุด หรือยุวบรรณารักษ์ หรือบรรณารักษ์อาสา ส่วนผู้เข้าร่วมกิจกรรมห้องสมุดต้องใช้วิธีประชาสัมพันธ์ แข่งขัน ประกวด นักเรียนจะได้เกิดความสนใจและความสนุกในการเข้าร่วมกิจกรรม

(3) การขอความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ในโรงเรียน เช่น หมวดวิชาช่วยเหลือห้องสมุด หมวดวิชาบนบริเวณอาคาร คณะสีต่าง ๆ ดูแลห้องสมุดเคลื่อนที่ในพื้นที่รับผิดชอบของคณะสี เป็นต้น ทั้งนี้ถ้าบรรณารักษ์จะให้รางวัลกับผู้ดูแลงานสม่ำเสมอเป็นเกียรติบัตรของห้องสมุดแจกโดยผู้บริหารโรงเรียน หรือกล่าวขอบคุณในที่ประชุมก็จะได้รับความร่วมมือเพิ่มขึ้น

(4) มีการประเมินผลการดำเนินงานของห้องสมุด โดยการเก็บสถิติการเข้าใช้ห้องสมุด สถิติการยืมหนังสือ และการสอบถามเจตคติความต้องการของผู้ใช้ห้องสมุด จะทำให้บรรณารักษ์ประเมินผลสำเร็จและปรับปรุงพัฒนางานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7) การจัดศูนย์สื่อการศึกษา

ศูนย์สื่อการศึกษาเป็นหน่วยบริการทางวิชาการที่เป็นแหล่งนวัตกรรม ส่งเสริมและสนับสนุนให้การศึกษามีประสิทธิภาพสูงขึ้น การจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาในโรงเรียนเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการศึกษารูปแบบหนึ่ง ศูนย์สื่อการศึกษาเป็นศูนย์กลางการให้ความช่วยเหลือในด้านสื่อการสอนแก่ครูอาจารย์ เป็นแหล่งเก็บรวบรวมวัสดุอุปกรณ์ข้อสนเทศเกี่ยวกับแหล่งอุปกรณ์การสอนและเครื่องมือต่าง ๆ

นอกจากนี้ศูนย์สื่อการศึกษาสามารถช่วยกระตุ้นและส่งเสริมให้ครูอาจารย์ สนใจผลิตสื่อปรับปรุงและพัฒนาสื่อประกอบการสอนเพื่อนำไปใช้อย่างภาคภูมิใจ

การจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาสามารถจัดดำเนินการได้ในหลายลักษณะ ได้แก่

(1) ศูนย์วัสดุการศึกษา

เป็นศูนย์สื่อการศึกษาที่เกิดจากการจัดรวมกันของห้องสมุดกับงานโสตทัศนูปกรณ์ภายในศูนย์ฯ จัดให้มีวัสดุการศึกษา 2 ประเภท คือ หนังสือและสิ่งตีพิมพ์และโสตทัศนูปกรณ์

(2) ศูนย์โสตทัศนศึกษา

เป็นศูนย์ที่มีหน้าที่ปฏิบัติงานต่าง ๆ เฉพาะด้านโสตทัศนและเทคโนโลยีทางการศึกษาเท่านั้น

(3) ศูนย์สหการสื่อการศึกษา

เป็นศูนย์สื่อการศึกษาที่จัดแบบรวมกลุ่มสถานศึกษาที่อยู่ใกล้เคียงกัน การคมนาคมติดต่อกันได้สะดวกหรืออาจเป็นแบบการรวมกลุ่มลักษณะกลุ่มโรงเรียน

แนวการจัดศูนย์สื่อการศึกษา

การจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาที่สมบูรณ์แบบมีการเตรียมการให้พร้อมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

(1) ด้านบุคลากร

บุคลากรในศูนย์สื่อการศึกษาจะต้องประกอบด้วยบุคลากรหลายฝ่าย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร ฝ่ายบริการ และฝ่ายผลิต

ฝ่ายบริหาร มีหน้าที่ควบคุมการปฏิบัติงานของบุคลากรทุกฝ่าย จัดทำงบประมาณวางแผนการอบรมเจ้าหน้าที่ วางมาตรการการจัดซื้อ งานประชาสัมพันธ์

ฝ่ายบริการ มีหน้าที่จัดเก็บรักษา และให้บริการยืม รับส่ง และนำการใช้เครื่องมืออุปกรณ์โสตทัศนศึกษาให้เป็นระบบ ตลอดจนการตรวจซ่อมเครื่องมือ

ฝ่ายผลิต มีหน้าที่ผลิตสื่อประกอบการเรียนการสอน ผลิตอุปกรณ์ประเภทภาพถ่าย สไลด์ แผ่นใส ตลอดจนการซ่อมบำรุงเครื่องมือโสตทัศนศึกษาทุกชนิด

(2) อาคารสถานที่

ห้องที่จะใช้เป็นศูนย์สื่อการศึกษาควรเป็นห้องที่มีขนาดกว้างใหญ่พอสมควร เนื่องจากต้องจัดแบ่งพื้นที่ทั้งหมดเป็นส่วนงานต่าง ๆ ดังนี้ ส่วนผลิตและบริการ, ส่วนเก็บรักษาสื่อการสอน, คูหาสำหรับเรียนรายบุคคล, ส่วนเรียนกลุ่มใหญ่ และ ส่วนจัดแสดงนิทรรศการ

(3) วัสดุ ครุภัณฑ์ โสตทัศนูปกรณ์

ศูนย์สื่อการศึกษา จะต้องมีวัสดุ ครุภัณฑ์ที่จำเป็น ได้แก่ ตู้หรือเคาเตอร์เพื่อเก็บเครื่องมือและแบ่งกันห้อง บ้ายนิเทศ โต๊ะผลิตสื่อการสอน ตู้เก็บสื่อการสอน คูหาสำหรับเรียนรายบุคคล เครื่องเขียน และวัสดุ และเครื่องใช้สำหรับการผลิตสื่อการสอน

โสตทัศนูปกรณ์ที่ควรจัดให้มีไว้ใช้ และให้บริการในศูนย์สื่อการศึกษา อาจารย์รวบรวมจาก ภาควิชา/งานมาเก็บไว้บริการ หรือจัดทำบัญชีสิ่งเหล่านี้ไว้ว่ามีอยู่ที่ใด มีระบบการให้บริการ อย่างไร หากสามารถแจ้งปฏิกิริยาการใช้เพื่อความสะดวกในการจองด้วยจะดีมาก โสตทัศนูปกรณ์ ต่าง ๆ เหล่านี้ได้แก่ เครื่องฉายสไลด์ วิดีทัศน์ เครื่องดูสไลด์รายบุคคล เครื่องรับโทรทัศน์ เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ จอฉาย เครื่องฉายภาพทาบแสง เครื่องขยายเสียง ไมโครโฟน เป็นต้น

(4) งบประมาณ

ควรมีการจัดตั้งงบประมาณตามแผนและความจำเป็น โดยกำหนดเป็นแผนพัฒนาเพื่อให้เห็นภาพของการพัฒนาศูนย์สื่อ และควรมีงบประมาณประเภทฉุกเฉินสำรองไว้บ้าง งบประมาณ ค่าเนิ่นการนี้อาจได้มาจากการระดมทุนจากผู้สนใจในรูปเงิน วัสดุ ครุภัณฑ์

(5) การจัดการ

การดำเนินงานและการให้บริการในศูนย์สื่อจะต้องมีระบบการจัดการที่ดี ตั้งแต่การ วางแผนกำหนดรูปแบบศูนย์สื่อการศึกษา การกำหนดโครงสร้าง การจัดระบบบริหารงาน การให้ บริการและการเก็บรักษา เป็นต้น

8) การจัดห้องโสตทัศนศึกษา

สื่อการสอนเป็นสะพานสำคัญนำไปสู่การเรียนรู้ กรมสามัญศึกษาตระหนักถึงความจริงข้อนี้ จึงกำหนดเป็นนโยบายให้โรงเรียนใช้สื่อการสอนให้เป็นประโยชน์ต่อนักเรียนมากที่สุด

ในการจัดบริหารงานโสตทัศนศึกษา อาจทำได้หลายลักษณะ เช่น

(1) จัดเป็นศูนย์โสตทัศนศึกษาเต็มรูปแบบ เป็นลักษณะที่ให้บริการทุกอย่าง ตั้งแต่ร่วมผลิต สื่อ การบริการในห้องโสตฯ บริการยืมสื่อ ให้คำแนะนำ รวมทั้งการซ่อมแซม การจัดซื้อครุภัณฑ์ เป็นต้น

(2) จัดแบบขยายสาขา เป็นลักษณะการจัดโดยงานโสตทัศนศึกษาเป็นสาขาใหญ่ ดูแล ครุภัณฑ์บางส่วนที่ห้องโสตทัศนศึกษา และกระจายครุภัณฑ์ไปให้หมวดวิชาดูแลเป็นประจำ ครูโสตฯ ให้ความรู้ คำแนะนำแก่ครูให้ใช้เครื่องมือโสตฯ และหมวดวิชาร่วมกันจัดหา ผลิต และมีไว้ใช้ ประจำหมวด เว้นแต่เป็นเรื่องความรู้ทั่วไป จึงจะจัดเก็บไว้ที่งานโสตฯ

(3) จัดเป็นศูนย์ผลิตสื่อ เป็นการจัดโดยงานโสตทัศนศึกษาเป็นหน่วยผลิตและจัดหาสื่อโดย ขอความร่วมมือกับหมวดวิชาต่าง ๆ หรือหน่วยงานอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น งานโสตทัศนศึกษาจัดบันทึก รายการทางโทรทัศน์ที่น่าสนใจได้ แล้วร่วมมือกับครูหมวดวิชาจัดทำบท และตัดต่อใหม่จนเป็นสื่อ การสอนตามเนื้อหาในหลักสูตร จากนั้นมอบให้ห้องสมุดเป็นหน่วยบริการยืมแก่ครูผู้สอนและผู้สนใจ

(4) จัดเป็นศูนย์บริการโสตทัศนศึกษา เป็นการ จัดที่ให้บริการทั้งภายในโรงเรียน และหน่วยงานภายนอกโรงเรียน เช่น โรงเรียนภายในกลุ่ม นอกจากนี้ยังร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกโรงเรียนผลิตสื่อการสอนอีกด้วย

แนวทางการส่งเสริม

ในการจัดห้องโสตทัศนศึกษาเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งกรมสามัญศึกษา หน่วยงานพิเศษ และโรงเรียนต้องประสานร่วมมือกัน

ในส่วนของกรมสามัญศึกษา และหน่วยงานพิเศษ ได้กำหนดนโยบายให้โรงเรียนจัดโทรทัศน์ในห้องเรียน และได้อำนวยความสะดวก โดยมอบอำนาจให้ผู้บริหารสถานศึกษาในเรื่องการจัดหาครุภัณฑ์โสตทัศนศึกษา หน่วยงานพิเศษได้จัดดำเนินการพัฒนาวัฒนธรรม "โทรทัศน์ในห้องเรียน" โดยจะจัดตั้งศูนย์ฯ ณ หอประชุมกรมสามัญศึกษา วิทยาเขต เพื่อพัฒนาสื่อวีดิทัศน์เพื่อการเรียนการสอน นอกจากนี้กรมสามัญศึกษายังมีโครงการจัดหาครุภัณฑ์โทรทัศน์-วีดิทัศน์ให้แก่โรงเรียนในสังกัดอย่างเร่งด่วน โดยร่วมมือระหว่างกรมสามัญศึกษาและภาคเอกชน ในการระดมทุนและจัดหาครุภัณฑ์สำหรับโรงเรียนที่ขาดแคลน

ในส่วนโรงเรียนควรสานต่อนโยบายของกรมสามัญศึกษาอาจทำโดยการประชาสัมพันธ์ให้ครูอาจารย์ทราบกิจกรรม "โทรทัศน์ในห้องเรียน" และให้บริการ มีการร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนในกลุ่มผลิตสื่อการสอนประเภทต่าง ๆ รวมทั้งการให้บริการแลกเปลี่ยนสื่อการสอนที่มีให้ใช้ประโยชน์ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น มีการจัดกิจกรรมเชิงการประชุมปฏิบัติการให้แก่บุคลากรในโรงเรียน ในกลุ่มโรงเรียน

ผู้บริหารสถานศึกษา ครู-อาจารย์ นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนทุกคนเป็นเพียงจักรสำคัญในการดำเนินงาน จึงควรใช้ยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามสภาพความพร้อม ภาระหน้าที่ ทั้งนี้หากสามารถระดมสรรพกำลังจากองค์กรเอกชน และชุมชน มาช่วยด้วยจะทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วย

2.5.3. แนวการบริหารและการจัดการ

การดำเนินการตามโครงการส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ดังได้ยกตัวอย่างมาแล้วนั้น กรมสามัญศึกษามุ่งหวังจะให้โรงเรียนในสังกัดทุกโรงได้ปฏิบัติให้เกิดบรรยากาศทางวิชาการภายในห้องเรียน นอกห้องเรียน และทั่วบริเวณโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้และพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบของอุทยานการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปีการศึกษา 2536 ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักการและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และนโยบายการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ และของรัฐบาล ทั้งนี้ให้บุคลากรในโรงเรียน

ทุกคนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบดำเนินการ ด้วยความเข้าใจ พอใจ มองเห็นคุณค่า บรรยาการการทำงานเป็นกลุ่มเป็นหมู่คณะ ตามวิถีทางประชาธิปไตย มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคลากรในโรงเรียนเอง และระหว่างโรงเรียนกับชุมชนด้วย นอกจากนั้นหากเป็นไปได้ควรให้ผู้มีส่วนร่วมดำเนินการด้านนั้น ๆ สามารถนำผลงานที่ได้ปฏิบัติจนสัมฤทธิ์ผลแล้ว มาใช้เป็นผลการปฏิบัติงานในรอบปี และ/หรือเป็นส่วนหนึ่งของผลงานการขอเลื่อนระดับปรับตำแหน่งด้วย

การดำเนินงานควรยึดหลักการ ต่อไปนี้

- 1) ให้บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในงาน และกำหนดให้งานทุกอย่างมีบุคคล/คณะบุคคลรับผิดชอบ มีการแบ่งงานที่เหมาะสมกับบทบาท หน้าที่และ ไม่ละเลยหน้าที่รับผิดชอบของตน
- 2) การดำเนินงานแต่ละด้าน มีเป้าหมายของงานที่ชัดเจน กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานที่สามารถตรวจสอบความก้าวหน้า อุปสรรคปัญหาได้ทุกขั้นตอน รวมทั้งกำหนดระยะเวลาในการรายงานผลการดำเนินการด้วย
- 3) การดำเนินงานแต่ละด้าน ต้องคำนึงถึงบรรยาการที่เป็นธรรมชาติ เรียบง่าย ลงทุนน้อย ใช้วัสดุที่มีอยู่แล้วหรือพัฒนาจากที่ได้ดำเนินการไว้แล้ว โดยเสริมบรรยาการทางวิชาการที่จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ประสบการณ์ เจตคติ และคุณธรรม จริยธรรมตามเป้าหมาย รวมทั้งช่วยโน้มน้าวให้ผู้เรียนอยากมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ อยากใช้ อยากพัฒนา รักและหวงแหนสิ่งที่ตนเองมีส่วนร่วมคิดร่วมทำนั้น ๆ
- 4) ควรจัดลำดับความสำคัญของงานตามสภาพการณ์ และความพร้อมของโรงเรียน/บุคลากร กล่าวคือมีความพร้อมด้านใดให้ดำเนินการด้านนั้นไปก่อน แต่ควรมีแผนงานโครงการกำหนดไว้ด้วยว่า ต่อไปจะทำด้านใด เมื่อไร ใครเป็นผู้รับผิดชอบ เป็นต้น
- 5) ระดมทรัพยากรในการดำเนินงาน ทั้งด้านบุคคล วัสดุอุปกรณ์-ครุภัณฑ์ บัณฑิตด้านงบประมาณ จากโรงเรียน ชุทชน และองค์กรเอกชน และใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- 6) มีการประสานประโยชน์ เช่น ใช้ร่วมกัน รับผิดชอบร่วมกัน มีส่วนชื่นชมผลงานร่วมกัน เป็นต้น

แนวทางการดำเนินงาน

โรงเรียนอาจดำเนินการตามแนวทางต่อไปนี้

- 1) กำหนดนโยบายของโรงเรียน เรื่องการจัดบรรยาการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เป็นอุทยานการศึกษา ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ตามแนวทางที่กรมและกระทรวงมุ่งหวัง
- 2) สร้างความเข้าใจให้เกิดความตระหนัก เห็นคุณค่า ซึ่งควรจะใช้วิธีการประชุมชี้แจง ยกตัวอย่างงานในโรงเรียนที่ทำไปแล้วและสอดคล้องกับแนวทางของโครงการ ยกตัวอย่างรูปแบบ

และงานของโรงเรียนอื่น หากจำเป็นอาจต้องพาไปศึกษาดูงานด้วย นอกจากนี้การสร้างแบบจำลอง กิจกรรมด้านใดด้านหนึ่งที่มีความพร้อมเพื่อให้มองเห็นแนวทางก่อนอาจมีความจำเป็น

3) สรุปรวสภาพปัจจุบัน และปัญหาของโรงเรียน เพื่อกำหนดเป็นแผนงานโครงการ ซึ่งอาจใช้เทคนิคการวางแผนเป็นทีม หรือเทคนิคการสร้างคุณภาพงาน แล้วแต่ความเหมาะสม

4) ดำเนินการจัดบรรยากาศทางวิชาการที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตามมาตรการและแผนงานที่กำหนด มีการเสริมแรงให้ปฏิบัติโดยการอำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ เช่น งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ บุคลากรเฉพาะด้าน และการประชาสัมพันธ์ความก้าวหน้าของงานเป็นระยะ ๆ

5) นิเทศ กำกับ ติดตาม สนับสนุน ส่งเสริม และสร้างขวัญกำลังใจแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง

6) สร้างสรรค์งาน/กิจกรรมด้านอื่น ๆ

7) ประเมินผลการดำเนินงาน รายงานผลการปฏิบัติและเผยแพร่ ผลงานดีเด่น

2.6 ลักษณะโรงเรียนที่ดี

โรงเรียนที่ดีตามที่กรมสามัญศึกษากำหนด (2535) มีดังนี้

ตัวบ่งชี้ลักษณะโรงเรียนที่ดี

กิจกรรมหรือแนวปฏิบัติ

1) สภาพแวดล้อมและความสะอาดของโรงเรียน

1.1 บริเวณโรงเรียน

- 1) หน้าโรงเรียน (1) มีการจัดวางผังที่ดี เป็นสัดส่วน การติดต่อระหว่างอาคาร สะดวก บริเวณหน้าโรงเรียนและรอบอาคารสะอาด
- (2) หากเป็นโรงเรียนใหม่ควรมีการวางแผนการใช้ที่ดินและสถานที่ที่จะก่อสร้างอาคารล่วงหน้า สำหรับการขยายตัวในอนาคต
- (3) ประตูหน้าโรงเรียนควรเปิดให้นักเรียนเข้า-ออกด้วยความสะดวกและสง่าผ่าเผย
- (4) จัดทำป้ายชื่อโรงเรียนให้เด่นเป็นสง่า ใช้ตัวอักษรอ่านง่าย และถ้าจำเป็นต้องใช้ภาษาอังกฤษด้วย ควรใช้อักษรที่มีขนาดเล็กกว่าภาษาไทย ถ้าโรงเรียนตั้งอยู่ในซอยควรมีป้ายบอกทิศทางไปโรงเรียนที่ชัดเจน

ตัวบ่งชี้ลักษณะโรงเรียนที่ดี

กิจกรรมหรือนวณปฏิบัติ

- 2) สนามหญ้า
 - (1) ตกแต่งสนามให้สวยงามโดยทาสีความสะอาด ตัดหญ้าให้เป็นระเบียบ ปลุกต้นไม้ประดับ จัดสวนหย่อม ทำสระน้ำ น้ำตก มีที่นั่งชียะที่จัดทำเรียบร้อยสวยงาม มีผาปีควางไว้ตามจุดต่าง ๆ
 - (2) จัดให้นักเรียนดูแลและร่วมกันรับผิดชอบแต่ละบริเวณ
- 3) พื้นที่เกษตร
 - (1) จัดพื้นที่เพาะกล้าไม้หรือเรือนเพาะชำปลูกผักสวนครัว ปลูกพืชไร่ ปลูกพืชสมุนไพร เลี้ยงเป็ด-ไก่-หมู กล้วย เลี้ยงปลา ฯลฯ ให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามกิจกรรม
 - (2) พิจารณาใช้พื้นที่ว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์ทางเกษตร
- 4) สนามกีฬา
 - (1) จัดทำสนามอเนกประสงค์ เพื่อให้นักเรียนได้ใช้ประโยชน์เต็มที่ จัดสนามกีฬาในร่ม ตกแต่งบริเวณรอบๆ สนามกีฬาให้ร่มรื่น สวยงาม ริมสนามจัดเก้าอี้ที่นั่งให้นักเรียนได้นั่งพักผ่อน
 - (2) มีที่เก็บของสำหรับนักเรียนขณะเล่นกีฬา และบำรุงรักษาอุปกรณ์ ให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้และน่าดู
- 5) ถนนและบริเวณที่เหลื่อ
 - (1) จัดสร้างถนน และทางเดินภายในบริเวณโรงเรียนให้อยู่ในสภาพที่ดี และใช้ประโยชน์ได้ทุกฤดูกาล
 - (2) ปลุกไม้ยืนต้นให้ร่มเงา โดยเฉพาะริมถนนทางเข้าโรงเรียน จัดบริเวณพักผ่อนให้แก่ักเรียน อาจจัดเป็นซุ้มกระดังงา การะเวก ซุ้มเห็ด ฯลฯ
 - (3) จัดให้ความรู้ตามต้นไม้เช่น จัดหนังสือแขวนตามต้นไม้ ป้ายคำขวัญ คำสุภาษิต หรือป้ายให้ความรู้อื่น ๆ ติดตามต้นไม้

ตัวบ่งชี้ลักษณะโรงเรียนที่ดี

กิจกรรมหรือนวณปฏิบัติ

- (4) จัดผังสวนในบริเวณโรงเรียนให้มีอ่างเก็บน้ำ คันไม้ และสวนป่า เช่น โรงเรียนที่มีเนื้อที่ 35 ไร่ขึ้นไป ควรจัดเนื้อที่ปลูกสวนป่าอย่างน้อย 5 ไร่
- (5) โรงเรียนที่มีบริเวณกว้างขวางรถเข้า-ออกในบริเวณโรงเรียนได้ ให้จัดระบบการจราจรให้เป็นระเบียบ มีทางเดินข้ามของนักเรียน เพื่อป้องกันอุบัติเหตุ และนักเรียนจะได้เรียนรู้กฎจราจรด้วย
- (6) ไม่ควรมีทางเข้าออกมากทางเพื่อความสะดวกในการดูแลนักเรียน

1.2 อาคารเรียนอาคารประกอบ

1) ประวัติอาคาร

จัดทำทะเบียนอาคารโดยมีชื่ออาคาร วัน-เดือน-ปี ที่ก่อสร้าง งบประมาณ พร้อมทั้งมีการกำหนดชื่อ หรือให้หมายเลขอาคารแต่ละหลัง และมีแผนผังอาคารทุกประเภทในโรงเรียน

2) อาคารเรียนอาคารประกอบ

- (1) ตกแต่ง ดูแล รักษาความสะอาดบริเวณอาคาร อาจตกแต่งด้วยไม้ดอกไม้ประดับ ให้สวยงาม มีชีวิตชีวา
- (2) บำรุงซ่อมแซมอาคารให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้อย่างดี และควรปรับปรุงให้มีแสงสว่างและการระบายอากาศเพียงพอ
- (3) จัดให้มีถังขยะในอาคารเป็นจุด ๆ แบ่งหน้าที่ให้นักเรียนดูแลเรื่องความสะอาดเป็นบริเวณหรือเป็นชั้นตามความเหมาะสม
- (4) กรณีที่มีโรงฝึกงาน ควรจัดเครื่องมือและอุปกรณ์ให้เรียบร้อยพร้อมที่จะใช้งานได้ มีมาตรการในด้าน

ตัวบ่งชี้ลักษณะโรงเรียนที่ดี

กิจกรรมหรือแนวปฏิบัติ

ความปลอดภัยขณะฝึกงาน มีและปฏิบัติตามแผนการ
บำรุงรักษาด้วย

3) ห้องพักรู	(1) จัดห้องพักรูให้สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย สร้าง
บรรยากาศให้น่าอยู่ ไม่ซ้ำซาก จ้าเจ
(2) จัดให้มีถังขยะในห้องพักรู เพื่อให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน
4) ห้องน้ำ-ห้องส้วม	(1) ดูแลความสะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ จัดให้มีถังขยะ
และมีถังเก็บน้ำทุกห้อง อาจมีไม้ประดับเพื่อความ
ร่มรื่น สวยงาม
(2) ให้ความรู้เรื่องการใช้ห้องน้ำห้องส้วมที่ถูกต้องวิธี

1.3 ห้องเรียนห้องพิเศษ

1) ห้องเรียน	(1) จัดทำป้ายหรือหมายเลขประจำห้องให้เห็นได้ชัดเจน
และสวยงาม
(2) จัดให้นักเรียนแบ่งกลุ่มกันรับผิดชอบงานในห้องเรียน
เช่น ทำความสะอาด จัดที่นั่งเรียน และจัดป้ายนิเทศ
เป็นต้น
2) ห้องพิเศษ	(1) จัดทำป้ายหรือหมายเลขประจำห้องให้เห็นได้ชัดเจน
และสวยงาม
(2) จัดแบ่งกลุ่มนักเรียนให้ดูแลความสะอาด ความเป็น
ระเบียบเรียบร้อย ให้น่าอยู่ น่าเรียน
(3) แบ่งกลุ่มนักเรียนและจัดเตรียมห้องให้เหมาะสมกับ
การใช้งานหรือเหมาะสมกับวิชาต่าง ๆ ที่เรียน

ตัวบ่งชี้ลักษณะโรงเรียนที่ดี

กิจกรรมหรือนวปฏิบัติ

1.4 ครุภัณฑ์ วัสดุ และอุปกรณ์ต่าง ๆ

- (1) มีการซ่อมแซม บำรุงรักษาให้มีความปลอดภัยในการใช้งาน และให้มีสภาพการใช้งานได้อยู่เสมอ
- (2) หากเป็นอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องมีถุงคลุม เช่น พิมพ์ดีด จักรเย็บผ้าหรือเครื่องคอมพิวเตอร์ เมื่อเลิกใช้แล้ว ควรใช้ถุงคลุมให้เรียบร้อย
- (3) นำวัสดุท้องถิ่นมาดัดแปลงใช้ให้เหมาะสมกับสภาพ และใช้อย่างคุ้มค่า
- (4) สิ่งที่ไม่สามารถซ่อมแซมได้ควรจำหน่ายหรือแปรสภาพ เพราะสิ้นเปลืองในการเก็บ

2. วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของโรงเรียน

2.1 ประวัติโรงเรียน

จัดทำประวัติย่อของโรงเรียนเป็นแผ่นป้ายถาวรติดตั้งไว้ที่เห็นได้ชัดเจน เหมาะสมและแลดูภูมิฐาน ระบุ วัน เดือน ปีที่เริ่มก่อตั้ง พื้นที่ งบประมาณ ผู้อุปการะโรงเรียน และรายชื่อผู้บริหารโรงเรียนคนแรก ถึงคนปัจจุบัน พร้อมทั้งบันทึกประวัติอย่างละเอียดเก็บไว้ในเอกสารที่สามารถค้นหาได้ง่ายเพื่อครูและนักเรียนทุกคน สามารถเล่าประวัติความเป็นมาของโรงเรียนได้

2.2 จุฬารมณำใจ ของโรงเรียน

- (1) จัดให้มีคำขวัญ คติพจน์ พระบรมราโชวาท หรือคำอธิบายให้ครูและนักเรียนเข้าใจความหมายได้
- (2) จัดให้มีเพลง ธง เลื่อนสี และต้นไม้ประจำโรงเรียน
- (3) ครู และนักเรียนร่วมกันร้องเพลงประจำโรงเรียนได้
- (4) จัดให้มีพระพุทธรูป หรือรูปปั้นบุคคลสำคัญทางศาสนา เป็นต้น

ตัวบ่งชี้ลักษณะโรงเรียนที่ดี

กิจกรรมหรือนวปฏิบัติ

2.3 กิจกรรมหน้าเสาธง

- (1) มีการเข้าแถวหน้าเสาธง หรือหน้าห้องเรียน ก่อนเข้าห้องเรียน เพื่อเคารพธงชาติ สวดมนต์ และนัดแนะกิจกรรมที่สำคัญประจำวัน ประกาศเกียรติคุณนักเรียนที่ได้ทำความดี (ถ้ามี)
- (2) นักเรียนเดินเข้าห้องเรียนอย่างเป็นระเบียบ ไม่ส่งเสียงดังเอะอะ หรือเล่นกันในแถว

2.4 กิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียน

- (1) อนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น จัดให้มีพิธีภัณฑ์ และจัดกิจกรรมวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น
- (2) จัดให้มีกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียน เช่น วันสถาปนาโรงเรียน พิธีไหว้ครู การแข่งขันกีฬา การบำเพ็ญประโยชน์ประจำปีของโรงเรียน
- (3) จัดงานประเพณีร่วมกับชุมชนในท้องถิ่น เช่น พิธีแห่เทียนเข้าพรรษา พิธีเวียนเทียน พิธีวางพวงมาลา
- (4) จัดให้มีกิจกรรมการออกกำลังกายประจำวัน ที่เหมาะสม

3. บทบาทของบุคลากรในโรงเรียน

3.1 บทบาทหรือพฤติกรรมของผู้บริหาร

- 1) ปฏิบัติตามนโยบาย (1) เผยแพร่นโยบายกระทรวง กรม และจังหวัด ให้ครูของกระทรวง ทุกคนทราบ กรม และจังหวัด (2) วิเคราะห์นโยบายดังกล่าวร่วมกับครู เพื่อกำหนดเป็นแนวปฏิบัติของโรงเรียน
- (3) การมอบหมายงาน หรือ การสั่งการเป็นไปตามสายงานหรือสายการบังคับบัญชา ชัดเจน เหมาะสมกับความสามารถ

ตัวบ่งชี้ลักษณะโรงเรียนที่ดี

กิจกรรมหรือนโยบายปฏิบัติ

- (4) ใ้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูล เช่น จำนวนครู-นักเรียน วุฒิของครู ค่าใช้จ่ายของโรงเรียน อาชีพผู้ปกครอง การเดินทางของนักเรียน และจัดทำเป็นสารสนเทศที่เป็นปัจจุบัน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดแนวปฏิบัติของโรงเรียน
- (5) วางแผนปฏิบัติงานในโรงเรียน เพื่อให้การทำงานมีระบบ และมีประสิทธิภาพโดยกำหนดหน้าที่ และวิธิตำเนินการของงานและโครงการต่าง ๆ ให้ชัดเจน
- (6) นำเทคนิค School Mapping มาใช้ในการวางแผนของโรงเรียน
- (7) มีการติดตามและประเมินผลงานที่ปฏิบัติ ภาคเรียนละ 1 ครั้ง หรือปีละ 2 ครั้ง
- (8) มีการติดตามผลนักเรียนที่จบการศึกษาแล้ว

2) พัฒนาบุคลากร

- (1) จัดให้มีการประชุมพิเศษครูใหม่ ให้ทราบปรัชญา ประวัติความเป็นมาของโรงเรียน สภาพชุมชน ระเบียบข้อบังคับ สวัสดิการและกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน
- (2) จัดให้มีบริการทางด้านการสอน เช่น แนะนำการใช้และการผลิตอุปกรณ์การเรียนการสอน จัดห้องสมุด มุมหนังสือประกอบการสอน แนะนำแหล่งวัสดุอุปกรณ์ และวิทยากรภายนอก
- (3) ส่งเสริมใ้บุคลากรในโรงเรียนมีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถและทักษะอื่นๆ ขึ้น เช่น ส่งเสริมให้เข้ารับการฝึกอบรม จัดทัศนศึกษา เพื่อให้ครูได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานจากโรงเรียนอื่น หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- (4) จัดให้ครูได้มีโอกาสเข้าชมการสอนหรือการสาธิตการสอนจากครูที่มีประสบการณ์ในการสอน และสอนได้ดี

ตัวบ่งชี้ลักษณะโรงเรียนที่ดี

กิจกรรมหรือนวปฏิบัติ

- (5) จัดให้มีการนิเทศภายในโรงเรียนทั้งทางด้านการจัดการ
ด้านบริหาร ด้านการปกครอง และด้านบริการ เพื่อ
ให้ครูได้มีความรู้ มีทักษะและช่วยกันแก้ปัญหาการ
เรียนการสอนได้
 - (6) จัดให้มีสัปดาห์แห่งความก้าวหน้าทางวิชาการ อาจ
เชิญครู หรือผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมาบรรยายในเรื่องที่
สนใจ
 - (7) จัดมุมห้องสมุดสำหรับครูไว้ในที่ที่ครูอ่านได้สะดวก มี
เอกสาร และวารสารทางวิชาการต่าง ๆ เช่น
หลักสูตร แผนการเรียน ระเบียบต่าง ๆ อย่าง
เพียงพอ
 - (8) ผู้บริหารฝ่ายบุคลากรควรมีรายงานเกี่ยวกับการพัฒนา
ครูทุกคน เช่น ประวัติการเข้ารับการ : ประชุม
สัมมนา และประวัติครอบครัว
 - (9) จัดให้มีแผนพัฒนาบุคลากรทั้งระยะสั้นและระยะยาว
 - (10) ส่งเสริมให้ครูเขียนบทความ และจัดทำผลงานทาง
วิชาการอยู่เสมอ
 - (11) จัดให้มีการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมแก่ครู เพื่อให้
ระลึกถึงหน้าที่ความรับผิดชอบ จรรยาบรรณของครู
และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
-
- 3) สร้างขวัญและกำลังใจให้แก่
บุคลากร
 - (1) นิเทศ ติดตาม ดูแลให้ความช่วยเหลืองานที่มอบหมาย
ไปแล้ว
 - (2) ยกย่อง ชมเชย บุคลากรที่มีความสามารถ มีผลงาน
ดีเด่น อาจมีการมอบเกียรติบัตรหรือโล่ให้
 - (3) นิเทศการเรียนการสอนเป็นประจำทุกวัน หรือมอบ
หมายให้ครูฝ่ายวิชาการนิเทศ

ตัวบ่งชี้ลักษณะโรงเรียนที่ดี

กิจกรรมหรือนวณปฏิบัติ

- (4) ประชุมเพื่อปรึกษาหารือและแก้ไขปัญหาการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ
- (5) ให้ความสำคัญทั้งทางด้านส่วนตัวและด้านวิชาการ แก่ครูเป็นรายบุคคล และเป็นกลุ่ม
- (6) ดูแลสวัสดิการ และความเป็นอยู่ของบุคลากรในโรงเรียน เช่น ด้านที่พักอาศัย และสาธารณูปโภคต่าง ๆ

4) จัดระบบบริหารทั่วไป

- (1) จัดให้มีระบบสารสนเทศที่ดีภายในโรงเรียน ประกอบด้วย ข้อมูล ข่าวสารของโรงเรียนที่ทันสมัย เผยแพร่ให้นักเรียน ผู้ปกครอง และครูได้ทราบความก้าวหน้าอยู่เสมอ มีการรายงานกิจการของโรงเรียนให้ทราบเป็นระยะ เช่น ภาคเรียนละ 1 ครั้ง
- (2) จัดกิจกรรมส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนทำงานร่วมกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นมิตรต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เช่น จัดให้มีการประชุมหมวดวิชา จัดให้มีการพบปะสังสรรค์ระหว่างหมวดวิชา
- (3) ส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติตนต่อกันอย่างมีสัมมาคารวะ ตามขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมไทย เช่น การไหว้ การทักทาย การใช้วาจาสุภาพ
- (4) จัดระบบการให้บริการ และการต้อนรับแขกผู้มาเยือนโรงเรียนด้วยบรรยากาศเป็นมิตรไมตรี

3.2 บทบาทหรือพฤติกรรมของครู

1) ด้านปฏิบัติการสอน

- (1) ร่วมกันวิเคราะห์หลักสูตร
- (2) จัดทำแผนการสอนในรายวิชาที่ตนรับผิดชอบ

ตัวบ่งชี้ลักษณะโรงเรียนที่ดี

กิจกรรมหรือนวปฏิบัติ

- (3) จัดหาสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน และเอกสารประกอบการเรียนการสอน สำหรับใช้ในวิชาที่ตนสอน
- (4) ออกข้อสอบตามจุดประสงค์การเรียนรู้ และอาจเก็บรวบรวมเป็นคลังข้อสอบ
- (5) ทดสอบเด็กก่อนทำการสอนในแต่ละวิชา เพื่อรู้พื้นฐานความรู้ของนักเรียน
- (6) เข้าสอนและออกจากห้องสอนตรงเวลา
- (7) เอาใจใส่ในการตรวจการบ้าน สอนซ่อมเสริมให้เด็กที่มีพื้นฐานความรู้ต่ำทั้งในและนอกห้องเรียน
- (8) จัดป้ายหรือนิทรรศการย่อยในห้องเรียน เพื่อสร้างบรรยากาศทางวิชาการให้น่าเรียนยิ่งขึ้น
- (9) จัดนิทรรศการหรือกิจกรรมทางวิชาการ เพื่อส่งเสริมและเพิ่มพูนความรู้ให้นักเรียนมากยิ่งขึ้น
- (10) ใช้เทคนิคการสอนหลาย ๆ วิธี โดยเน้นให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางฝึกการทำกิจกรรมกลุ่ม ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ครูเป็นเพียงพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำเท่านั้น
- (11) ประเมินผลการเรียนการสอน และประเมินตนเองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำข้อมูลไปพัฒนานักเรียน และตนเองให้ดีขึ้น
- (12) ดูแลเอาใจใส่ ติดตามการเรียน และความประพฤติของนักเรียนด้วยความรัก ความเมตตาอย่างจริงใจ
- (13) ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนในด้านความประพฤติ กิริยา วาจา และการแต่งกาย ฯลฯ

2) ด้านการพัฒนาตน

- (1) เพิ่มพูนความรู้ให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ โดยอาจศึกษาจากเอกสารหรือวารสารทางวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่

ตัวบ่งชี้ลักษณะโรงเรียนที่ดี

กิจกรรมหรือแนวปฏิบัติ

- (2) ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัย เพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของงานวิชาการ และวิชาชีพ ที่ตนรับผิดชอบ
- (3) หาโอกาสเข้ารับการอบรม ลาศึกษาต่อ หรือดูงาน เพื่อเพิ่มความรู้ และประสบการณ์
- (4) เข้ารับการอบรมจริยธรรม ศีลธรรม เพื่อพัฒนาจิตใจให้มีจิตสำนึกในความเป็นบุพชนียบุคคล

3) ด้านการปฏิบัติตน

- (1) มีคุณธรรม จริยธรรมและยึดมั่นในจรรยาบรรณของครู รักษาอารมณ์ให้มั่นคง
- (2) มีน้ำใจประชาธิปไตย มีเหตุผล กล่าวพูด กล่าวทำ กล่าวเพิกเฉยความจริง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
- (3) ทัศนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน ในด้านความประพฤติ กิริยา วาจา และการแต่งกาย ฯลฯ
- (4) รู้จักประมาณตน ปฏิบัติตนให้เหมาะสมแก่ฐานะ
- (5) ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ รู้จักป้องกันโรคติดต่อ งดเว้นสิ่งเสพติด ไม่เสเพล

3.3 บทบาทหรือพฤติกรรมของนักเรียน

1) บุคลิกภาพ

- (1) รักการทำงานเป็นหมู่คณะ มีความรับผิดชอบเสียสละเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน
- (2) นักเรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง กล่าวแสดงออกด้วยท่าทีที่อ่อนนุ่มเสมอ
- (3) มีความประพฤติเรียบร้อย พูดยา และแสดงกิริยาอาการต่อครู และผู้อาวุโสอย่างมีสัมมาคารวะ
- (4) นักเรียนแต่งกายถูกต้องตามระเบียบ เสื้อผ้าสะอาดเรียบร้อย

2) คุณภาพของนักเรียน

- (1) เมื่อจบระดับประถมศึกษาแล้ว สามารถอ่านออกเขียนได้ คำนวณได้ เข้าใจธรรมชาติ รู้จักบำรุงรักษาสุขภาพอนามัยของตน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
- (2) เมื่อจบระดับมัธยมศึกษาแล้ว มีความรู้และทักษะในวิชาสามัญ และทันต่อความเจริญทางวิทยาการต่าง ๆ มีความสามารถในการจัดการและมองเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ

3) ด้านอื่น ๆ

- (1) ไม่ก่อการทะเลาะวิวาทกับเพื่อนในโรงเรียนเดียวกัน และต่างโรงเรียน
- (2) ไม่ทำลายสมบัติของโรงเรียน หรือสมบัติสาธารณะ
- (3) สร้างการปกครองระบอบประชาธิปไตย นักเรียนดำเนินกิจกรรมของนักเรียนด้วยตนเอง เน้นการทำงานเป็นหมู่คณะ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน นำระบบของลูกเสือ-เนตรนารี และ Q.C. มาใช้
- (4) จัดกิจกรรมที่แสดงถึงความดีงามของโรงเรียน เช่น นักเรียนทำความเคารพ แต่งกายเรียบร้อย พูดยาสุภาพ รู้จักบำเพ็ญประโยชน์

3.4 บทบาทหรือพฤติกรรมของ
เจ้าหน้าที่อื่น ๆ ในโรงเรียน

- (1) รู้จักหน้าที่ของตนและระเบียบราชการที่เกี่ยวข้อง
- (2) รู้จักดูแลสุขภาพอนามัยของตนให้แข็งแรง และสมบูรณ์อยู่เสมอ
- (3) เป็นคนอ่อนน้อม ถ่อมตน เอื้อเฟื้อและมีน้ำใจแก่นักเรียน ครู และบุคคลทั่วไป
- (4) เอาใจใส่ ดูแลและบำรุงรักษาทรัพย์สินของโรงเรียน
- (5) นำระบบการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นหมู่คณะมาช่วยในการปฏิบัติงาน เช่น Q.C. และลูกเสือ เป็นต้น
- (6) พัฒนาตนเองให้มีความรู้ช่างเบื้องต้น เช่น ช่างไฟฟ้า ช่างประปา ช่างยนต์ และช่างไม้ เป็นต้น

ตัวบ่งชี้ลักษณะโรงเรียนที่ดี

กิจกรรมหรือนวนปฏิบัติ

4. การพัฒนาการเรียนการสอน

4.1 พัฒนาความรู้ความสามารถของครู

- (1) ยอมรับข้อเสนอแนะและความคิดเห็นของผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และนำสิ่งที่ดีไปปฏิบัติ
- (2) ค้นหาข้อบกพร่องของนักเรียน เพื่อหาวิธีใหม่ ๆ ในการพัฒนาและใช้วิธีการนั้น ๆ จนเกิดผลดี
- (3) ส่งเสริมให้ครูทำการวิจัย และร่วมมือกับหน่วยงานอื่นทำการวิจัย เพื่อนำความรู้ใหม่ ๆ มาพัฒนาการเรียนการสอน

4.2 พัฒนาทักษะการสอน สื่อ และนวัตกรรม

- 1) ทักษะการสอน
 - (1) ครูเตรียมการสอนโดยตั้งคำถามกับตัวเอง 4 คำถาม ได้แก่
 - (1.1) มุ่งหมายให้นักเรียนรับข้อมูลอะไร
 - (1.2) มุ่งหมายให้นักเรียนมีความเข้าใจอะไร
 - (1.3) มุ่งหมายให้นักเรียนทำอะไรได้ (ทักษะ)
 - (1.4) มุ่งหมายให้นักเรียนมีพฤติกรรมหรือแสดงออกอย่างไร
 - (2) สอนให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ และเจตคติ โดยเน้นทักษะกระบวนการ และให้นักเรียนได้ปฏิบัติมากกว่าเรียนเนื้อหาวิชา
- 2) พัฒนาสื่อการเรียนการสอน
 - (1) จัดหาสื่อใหม่ ๆ และจัดทำสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาและวุฒิภาวะของนักเรียน
 - (2) ร่วมกับครูในหมวดวิชา และกลุ่มโรงเรียนจัดทำสื่อและอุปกรณ์การสอนตามเนื้อหาวิชาในหลักสูตร
 - (3) รู้จักใช้ทรัพยากรท้องถิ่น และวัสดุเหลือใช้มาประดิษฐ์เป็นอุปกรณ์การสอน

ตัวบ่งชี้ลักษณะโรงเรียนที่ดี

กิจกรรมหรือนวนปฏิบัติ

- (4) รู้จักนำเทคโนโลยีมาใช้ประกอบการสอน เช่น วิทยุ เทป สไลด์ วีดีโอ และคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

3) นวัตกรรม

คิดค้นเทคนิควิธีการเรียนการสอนที่แปลกใหม่มีขั้นตอน ในการดำเนินการเรียนการสอนอย่างมีระบบ เช่น นำ DEAR Program (Drop Everything And Read) มาใช้ในโรงเรียน เป็นโครงการฝึกนักเรียน ให้รักการอ่าน ทำกันมากในประเทศออสเตรเลีย ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

- (1) ทำความเข้าใจกับนักเรียน ครู-อาจารย์ ทุกคน ให้เข้าใจวัตถุประสงค์ของ DEAR Program
- (2) จัดให้นักเรียนหนังสือที่ตนชอบอ่านมา โรงเรียนทุกวัน
- (3) จัดช่วงเวลาอ่านหนังสือในตารางสอนทุก ๆ วัน อาจเป็นวันละ 20 นาที
- (4) มีสัญญาณบอกเวลาเริ่มอ่าน ทุกคนต้องอ่าน และเงียบทั้งโรงเรียน ไม่ให้ทำอย่างอื่น อ่านในใจ อย่างเดียวเท่านั้น ปฏิบัติตามชื่อของโครงการที่ว่า "จงวางทุกสิ่งทุกอย่าง และอ่าน"
- (5) ผู้จับเวลาเมื่อได้ครบ 20 นาที ก็ให้สัญญาณ หยุด ให้นักเรียนเก็บหนังสือและเรียนวิชาอื่นต่อไป

4.3 พัฒนาเจตคติและวินัยครู ปลูกฝังให้รักวิชาชีพของตน

- (1) ครูมีความภาคภูมิใจในการเป็นครู และรักวิชาชีพนี้ ที่สุด
- (2) ไปศึกษาดูงานในด้านการเรียนการสอน การผลิต อุปกรณ์ การรักษาเวลา การบริหารเวลา และการบริหารตนเองจากโรงเรียนหรือหน่วยงานที่ประสบผล สำเร็จ

ตัวบ่งชี้ลักษณะโรงเรียนที่ดี

กิจกรรมหรือนวณปฏิบัติ

- (3) หาโอกาสไปฟัง ไปดูผลงานของครูที่ประสบผลสำเร็จ ในหน้าที่การงาน
- (4) รู้จักภูมิใจในความสำเร็จของศิษย์ และหาทางให้พ่อแม่ภาคภูมิใจในตัวลูกด้วย
- (5) รู้จักใช้วิชาชีพอย่างถูกต้อง เหมาะสม สอนศิษย์ทุกคน ด้วยความเสมอภาค
- (6) พยายามปรับปรุงตนให้มีความพร้อมอยู่เสมอ ทั้งทางด้านวิชาการและอื่น ๆ
- (7) เข้าร่วมกลุ่มกับเพื่อนครูเพื่อปรึกษาหารือในการพัฒนา และแก้ไขปัญหาการเรียนการสอน ในหมวดวิชาที่ตนรับผิดชอบ

5. การจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น หรือสนับสนุนให้จัดขึ้นนอกเหนือจากหลักสูตรปกติ และนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมนั้นด้วยความสมัครใจ

กิจกรรมที่จัดมีหลายประเภท เช่น

- 1) กิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย ได้แก่ กิจกรรมวันสำคัญของชาติ กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาและพระมหากษัตริย์ กิจกรรมประเพณีท้องถิ่น และของประเทศไทย
- 2) กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนในชั้นเรียน ได้แก่ ชมรมทางวิชาการต่าง ๆ เช่น ชมรมภาษาไทย ชมรมสังคมศึกษา ชมรมวิทยาศาสตร์ ชมรมคณิตศาสตร์ ชมรมภาษาอังกฤษ และชมรมวิชาอาชีพ เป็นต้น
- 3) กิจกรรมที่พัฒนาทางด้านจิตใจ และศีลธรรม เช่น กิจกรรมทางศาสนา ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์

ตัวบ่งชี้ลักษณะโรงเรียนที่ดี

กิจกรรมหรือนวนปฏิบัติ

4) กิจกรรมการบริการภายในโรงเรียน เพื่อพัฒนาตนเองและส่วนรวม เช่น สวัสดิการนักเรียน กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติ กลุ่มรักษาความสะอาดบริเวณโรงเรียน เป็นต้น

5) กิจกรรมที่ช่วยพัฒนาความสนใจ และความสามารถพิเศษ เช่น ชมรมดนตรี ชมรมการละคร ชมรมศิลปะ ชมรมหนังสือพิมพ์ ชมรมแสดงมimedance ชมรมถ่ายภาพ เป็นต้น

6) กิจกรรมนันทนาการ เช่น ทัศนศึกษา นอกสถานที่ การพบปะสังสรรค์ และการโต้วาที เป็นต้น

7) กิจกรรมทางด้านกีฬาและกรีฑา เช่น การแข่งขันกีฬาสี การแข่งขันกีฬาระหว่างโรงเรียน การแข่งขันกีฬาจังหวัด การแข่งขันกีฬาเขต การออกกำลังกาย เดิน-วิ่ง เพื่อสุขภาพ

8) กิจกรรมโครงการส่งเสริมอาชีพอิสระ โดยให้นักเรียนรวมกลุ่มกันประกอบอาชีพอิสระ ใดๆ หนึ่ง ตามความถนัด ความสนใจและมีรายได้ระหว่างเรียน

6. การบริการที่ดีในโรงเรียน

6.1 โครงการอาหารกลางวัน

1) การจัดบริการ
มุ่งให้คุณค่า
อาหารในสิ่งที่
ร่างกายต้องการ | (1) ให้นักเรียนมีความเข้าใจคุณค่าอาหารแต่ละประเภท เพื่อสามารถเลือกอาหารได้ถูกต้อง
(2) จัดทำอาหารจานเดียวที่มีสารอาหารครบถ้วน หรือ จัดอาหารเป็นชุดในราคาประหยัด และจัดทำอย่างง่าย ๆ |
|--|---|

ตัวบ่งชี้ลักษณะโรงเรียนที่ดี

กิจกรรมหรือนวปฏิบัติ

- (3) นมเป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการมากที่สุด แต่เนื่องจากราคานมค่อนข้างสูง โรงเรียนควรจัดหาให้ทดแทนโดยการเลี้ยงสัตว์ปีก เช่น ไก่ เป็ด นก ตลอดจนการรับบริจาคไข่จากนักเรียนและชุมชน
- (4) จัดหาอาหารเสริมหรือขนมที่มีคุณค่าทางโภชนาการ เช่น ขนมที่ปรุงจากถั่วเหลือง ถั่วเขียว และน้ำตาลหุ้ เป็นต้น
- (5) โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ขาดสารอาหารประเภทต่าง ๆ ควรจะดูแลนักเรียนให้ได้รับสารเหล่านั้นให้เพียงพอ เช่น ในภาคเหนือขาดสารไอโอดีน โรงเรียนอาจจัดอาหารหรือน้ำดื่มที่มีส่วนผสมของสารไอโอดีนให้นักเรียน เป็นต้น

2) การดำเนินงานอย่างมีระบบ

หลักสำคัญของการจัดเตรียมอาหาร คือ อาหารสะอาด บริการสะอาด ภาชนะและสถานที่สะอาด สุขภาพของผู้ประกอบอาหารดี และควรมีกิจกรรมหรือป้ายให้ความรู้เรื่องอาหารที่มีคุณค่า และมารยาทในการรับประทานอาหาร

(1) การเตรียมผลผลิต

จัดทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ แบ่งให้นักเรียนปฏิบัติงานในกลุ่มวิชาการงาน และพื้นฐานอาชีพเพื่อเตรียมอาหารสดไว้ทำในโครงการ จัดให้ครูทุกคนได้มีโอกาสหมุนเวียนกันไปจ่ายอาหาร

(2) การเตรียมอาหาร

ครูและนักเรียนร่วมกันกำหนดรายการอาหารกลางวัน โดยคำนึงถึงรายได้ของเงินกองทุน และรายจ่ายของนักเรียน

(3) การรับประทานอาหาร

- (1) จัดน้ำดื่มให้นักเรียนอย่างเพียงพอตลอดปี
- (2) จัดทำที่ล้างมืออย่างเพียงพอ

ตัวบ่งชี้ลักษณะโรงเรียนที่ดี

กิจกรรมหรือแนวปฏิบัติ

	(3) ในกรณีที่นักเรียนรับประทานอาหารร่วมกันหลายคน ควรใช้ช้อนกลาง (4) ให้นักเรียนทุกคนได้แปรงฟันหลังรับประทานอาหาร
(4) การเก็บและล้าง	(1) ทำตารางรับผิดชอบทำความสะอาดหลังรับประทานอาหาร (2) การเก็บอุปกรณ์และภาชนะ ควรมีที่เก็บอย่างเหมาะสม ปิดฝาทันที และมีผู้รับผิดชอบ เปิด-ปิด ให้นักเรียนเบิกมาใช้ได้
3) มีการดูแลเงินกองทุนโครงการอย่างเป็นระบบ	(1) หาแหล่งเงินทุนเพิ่มโดยการรับบริจาคจากผู้ปกครอง และภาคเอกชน (2) ทำบัญชี รายรับ-รายจ่าย เป็นประจำทุกวัน และเปิดเผย ทุกคนในโรงเรียนสามารถรับรู้ได้
6.2 การดูแลสุขภาพตนเอง	
1) ความสะอาด	(1) จัดสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับทำความสะอาดร่างกาย เช่น สถานที่แปรงฟัน ล้างมือก่อน-หลังรับประทานอาหาร สถานที่ล้างอุปกรณ์การเรียนในวิชาต่าง ๆ (2) จัดทำทำความสะอาดเท้า ก่อนขึ้นอาคารเรียน เพื่อให้ นักเรียนได้ทำความสะอาดรองเท้าก่อนขึ้นโรงเรียน
2) การป้องกันตนเองจากโรค	(1) จัดให้นักเรียนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากโรค (2) จัดให้มีบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรค (3) จัดให้มีครูทำหน้าที่พยาบาลประจำโรงเรียน เพื่อช่วยดูแลและปฐมพยาบาลเบื้องต้นให้แก่ นักเรียน (4) จัดห้องพยาบาลที่แยกจากห้องเรียน และมีการควบคุมดูแลนักเรียนที่ป่วยอย่างเหมาะสม

ตัวบ่งชี้ลักษณะโรงเรียนที่ดี

กิจกรรมหรือแนวปฏิบัติ

- (5) จัดให้มีบริการนันทนาการที่บ่มเพาะนักเรียน หรือบาดเจ็บในระหว่างเวลาเรียน ส่งโรงพยาบาลหรือคลินิกได้ทันเวลาและปลอดภัย
 - (6) จัดสถานที่ออกกำลังกายทั้งกีฬาในร่มและกลางแจ้งให้ปลอดภัยและเพียงพอกับความต้องการของนักเรียน
 - (7) จัดสวนสุขภาพให้นักเรียนและครูออกกำลังกาย
 - (8) จัดสถานที่นั่งพักผ่อน สวนหย่อม หรือสถานที่เหมาะสมสำหรับบริหารจัดการ
 - (9) จัดแหล่งที่เพาะพันธุ์ยุ้ง หรือเชื้อโรค
- 3) การชั่งน้ำหนักวัดส่วนสูง
- (1) มีการชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูงนักเรียนอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง และมีการบันทึกข้อมูล
 - (2) จัดสถานที่ที่สะดวกไว้สำหรับนักเรียนจะเข้าไปชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูงด้วยตนเอง และมีตารางเปรียบเทียบอายุ ส่วนสูง และน้ำหนักที่นักเรียนอ่านแล้วเข้าใจง่าย
- 4) การตรวจสอบสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ
- (1) ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาตรวจสอบสุขภาพนักเรียนเป็นประจำ และเป็นผู้กำหนดว่าจะตรวจอะไรบ้าง อาจใช้วิธีเพื่อนตรวจให้เพื่อน พี่ตรวจให้น้อง ครูพยาบาลตรวจให้นักเรียน และในกรณีโรงเรียนมีผู้ประกอบอาหารจะต้องตรวจสอบสุขภาพอย่างน้อย 1 ครั้ง เป็นประจำทุกปี
 - (2) ร่วมมือกับหน่วยงานสาธารณสุขเพื่อตรวจ และรักษาสุขภาพให้นักเรียน ครู และบุคลากรในโรงเรียน

ตัวบ่งชี้ลักษณะโรงเรียนที่ดี

กิจกรรมหรือนโยบายปฏิบัติ

6.3 การจัดการบริการห้องสมุด

ห้องสมุดประจำโรงเรียน

- (1) มีการตั้งคณะกรรมการห้องสมุดและบรรณารักษ์ประจำห้องสมุด
- (2) จัดห้องสมุดให้น่าสนใจ จัดหนังสือให้เป็นระเบียบ น่าหยิบอ่าน มีบริเวณหนังสือใหม่ และปรับปรุงซ่อมหนังสือเก่า
- (3) จัดมุมในห้องเรียน เป็นมุมหนังสือชั่วคราว
- (4) จัดห้องสมุดเคลื่อนที่ เช่น รถเข็น ตะกร้าใส่หนังสือ และเคลื่อนที่ไปตามจุดต่าง ๆ
- (5) แนะนำการอ่านควบคู่กับการให้บริการยืมหนังสือ
- (6) ประชาสัมพันธ์ห้องสมุดทั่วบริเวณโรงเรียน และจัดกิจกรรมให้นักเรียนมีนิสัยรักการอ่าน
- (7) ส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองในห้องสมุด โดยมีครู-อาจารย์ช่วยเสนอแนะวิธีการ
- (8) จัดให้มีห้องสมุดสำหรับครู เพื่อให้ครูได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม และเป็นแหล่งค้นคว้าทางด้านวิชาการ
- (9) จัดหาแหล่งหนังสือเพิ่มเติม เช่น ขอรับบริจาคหนังสือ และจัดซื้อเพิ่มเติม

6.4 การให้บริการชุมชน

1) ให้คำปรึกษาแนะนำ

- (1) จัดตั้งฝ่ายประชาสัมพันธ์โรงเรียน ติดต่อเยี่ยมเยียนชุมชนอย่างใกล้ชิดอยู่เสมอ ทั้งในยามปกติและยามเดือดร้อน
- (2) มีการประชุมผู้ปกครองนักเรียนอย่างน้อยปีละครั้ง

2) ให้ความช่วยเหลือชุมชน

- (1) ติดต่อสัมพันธ์กับผู้นำท้องถิ่นและผู้นำศาสนา เพื่อให้ความร่วมมือต่อทางราชการ เกี่ยวกับพิธีกรรมตามประเพณี

ตัวบ่งชี้ลักษณะโรงเรียนที่ดี

กิจกรรมหรือนวนปฏิบัติ

- (2) เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมใช้ประโยชน์จากอาคารสถานที่และสิ่งของของโรงเรียน ได้ตามความเหมาะสม รวมทั้งให้การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมกับประชาชนด้วย
- (3) จัดให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของชุมชน เช่น จัดไปรษณีย์โรงเรียน เพื่อบริการด้านข่าวสารและความรู้ที่สอดคล้องกับวิชาชีพในท้องถิ่น

6.5 การรักษาความปลอดภัย

1) อาคารสถานที่

- (1) ควรตรวจสอบสภาพอาคารทุกหลังให้ใช้การได้อยู่เสมอ และซ่อมแซมไม่ให้เกิดอันตราย
- (2) มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบดูแลรักษา หาวิธีป้องกันไม่ให้อาคารผุหรือพังเร็วเกินควร เช่น ป้องกันและกำจัดปลวก หรือทาน้ำันรักษาเนื้อไม้ เป็นต้น
- (3) หมั่นดูแลรักษาระบบน้ำและไฟฟ้าให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้ดี
- (4) อาคารที่หมดสภาพ ให้จำหน่ายและรื้อถอน

2) บริเวณรอบโรงเรียน

- (1) ปลุกต้นไม้เป็นรั้วโรงเรียนเพื่อป้องกันภัยธรรมชาติ ชะลอความรุนแรงของพายุและสายน้ำ ป้องกันฝนบั้งแสงแดด รวมทั้งการปลูกพืชคลุมดินป้องกันการพังทลายของดินด้วย
- (2) จัดระบบกำจัดขยะและสิ่งสกปรกต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพ เช่น การจัดสร้างเตาเผาขยะ และการทำทางระบายน้ำ เป็นต้น

3) การป้องกันตนเอง

- (1) แนะนำวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับความปลอดภัย เมื่อเกิดเหตุร้าย เช่น เพลิงไหม้ ตลอดจนการใช้รถ ใช้ถนนให้

ตัวบ่งชี้ลักษณะโรงเรียนที่ดี

กิจกรรมหรือนวปฏิบัติ

ถูกวิธี หรือการหลบภัยจากภัยก่อการร้าย ในกรณีที่เป็น
จำเป็น ควรมีการฝึกซ้อมปฏิบัติด้วย

- (2) โรงเรียนที่ได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น อุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย และแผ่นดินไหว ตลอดจนความเสียหายจากการก่อการต่าง ๆ โรงเรียนจะต้องรายงาน พร้อมทั้งประมาณค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นให้ต้นสังกัดทราบทันที
- (3) โรงเรียนที่อยู่ใกล้โรงงานหรือแหล่งอื่นๆ ที่มีอันตราย ควรให้ความรู้แก่บุคลากร และสังเกตผลกระทบจากอันตรายนั้น ๆ

7. ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน และชุมชน

- (1) จัดให้มีกรรมการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย ผู้แทนชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน และผู้ที่เอาใจใส่ด้านการศึกษา
- (2) จัดให้มีสมาคมครู ผู้ปกครอง สมาคมศิษย์เก่า เพื่อให้รับทราบกิจกรรมของโรงเรียนและช่วยเหลือนักเรียนที่ยากจน
- (3) ร่วมมือกับชุมชนเพื่อจัดแผนการเรียนการสอน และสร้างหลักสูตรท้องถิ่นตามความเหมาะสม
- (4) จัดให้มีวิทยากรและใช้สถานประกอบการในท้องถิ่น

2.7 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากผลงานวิจัยในประเทศ ได้มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับบรรยากาศและสภาพแวดล้อม ทั้งในและนอกห้องเรียนที่มีผลต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งมีความแตกต่างกันจากการพบ และผลของการศึกษามีดังนี้

ดาวเรือง รัตนิน (2518) ได้วิจัยงานบริหารการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียน 3 แห่งในกรุงเทพมหานคร มีบริเวณคับแคบ ไม่มีที่เล่นและที่พักผ่อน ไม่สามารถขยายเนื้อที่ออกไปได้เพราะติดอยู่กับวัด ถนน

และห้องแถว ส่วนการจัดบริเวณโรงเรียนพบว่า ในต่างจังหวัดมีการปลูกต้นไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ มากกว่าในกรุงเทพมหานคร

พรรณเพ็ญ คเนจร ณ อุบลราชธานี (2521) ได้ทำการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์การใช้แบบอาคารเรียนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า แสงสว่างในอาคารเรียน การถ่ายเทอากาศ อาคารสะดวกต่อการรักษาความสะอาดถูกสุขลักษณะค่อนข้างมาก

ธวัชศักดิ์ หมั่นจักร (2522) ได้สรุปผลการวิจัยต่างประเทศเกี่ยวกับผลกระทบของบรรยากาศทางการเรียนการสอนในห้องเรียนจากองค์ประกอบ 4 ประการ ดังนี้คือ

1) ด้านการร่วมมือ การแข่งขันของนักเรียนในห้องเรียนพบว่า บรรยากาศในการเรียนที่นักเรียนร่วมมือกันแก้ปัญหา หรือร่วมกันในการเรียนรู้ไม่มีผลดีไปกว่าการแข่งขันที่มีการให้รางวัลเป็นสิ่งล่อ ในสภาพการเรียนที่มีการแข่งขัน รางวัลจะเป็นเครื่องกระตุ้นให้นักเรียนเรียนได้ดีขึ้น ในสภาพการเรียนที่มีความร่วมมือกัน นักเรียนจะมีปฏิสัมพันธ์มากกว่าในสภาพการเรียนที่มีการแข่งขัน นักเรียนที่เรียนอ่อน และปานกลางจะได้รับประโยชน์มากที่สุด และในสภาพการเรียนที่ให้ความร่วมมือกันจะทำให้การเรียนรู้เนื้อหาในบทเรียนได้รวดเร็วกว่าแบบที่มีการแข่งขัน

2) ด้านพฤติกรรมของครูที่มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอน พบว่าครูที่ใช้วิธีสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เอาใจใส่และสนับสนุนนักเรียนเป็นอย่างดี มีส่วนช่วยเสริมเจตคติที่ดีและมีความรู้สึกลดน้อยลง ตลอดจนมีความอบอุ่นเกิดขึ้นกับนักเรียน ซึ่งจะทำให้ให้นักเรียนลดความวิตกกังวล ลดความหวาดกลัว มีความมั่นคงในอารมณ์ มีความสนใจในบทเรียนและตั้งใจเรียนให้ได้ผลดีที่สุดในทางตรงกันข้ามครูที่ชอบสั่งการ ยึดเอาความคิดของตนเองเป็นหลัก จะทำให้นักเรียนมีความวิตกกังวลไม่มีความสัมพันธ์กับครู ไม่ชอบสังคม ไม่สนใจบทเรียน และมีความก้าวร้าว ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อทำให้นักเรียนขาดความสนใจต่อการเรียน ทำให้การเรียนไม่ประสบผลสำเร็จได้ ครูที่ประสบผลสำเร็จในการส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์จะต้องเป็นผู้มีใจกว้าง พร้อมทั้งรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน มีความอดทน และยอมรับนักเรียนที่มีความคิดเห็นแตกต่างหรือขัดแย้งกับตนและจะต้องเป็นผู้มีความตั้งใจในการสอน เพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจหลักการทั่ว ๆ ไป และนำหลักการหรือกฎเกณฑ์ไปใช้มากกว่าการท่องจำข้อเท็จจริง

3) ด้านความร่วมมือระหว่างครูกับนักเรียน พบว่า ครูและนักเรียนที่ทำงานร่วมกันตั้งแต่การเตรียมบทเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนจะมีความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันเป็นอย่างดี และยังทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียนด้วย นอกจากนี้ถ้าหากนักเรียนทำงานเป็นกลุ่มภายใต้การแนะนำการดูแลของครู จะทำให้นักเรียนรู้สึกอบอุ่นยอมรับซึ่งกันและกัน ในระหว่างหมู่สมาชิกเป็นอย่างดี ในทางตรงกันข้าม หากครูในฐานะผู้นำยึดเอาตนเองเป็นศูนย์กลางในการ

เรียน โดยไม่ให้ความสำคัญหรือยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน จะทำให้นักเรียนในกลุ่มมีอารมณ์
ไม่มั่นคง รู้สึกเป็นชาต่อกัน

4) ด้านความรู้สึกและเจตคติต่อโรงเรียน มีผลกระทบต่อการเรียนรู้ของนักเรียน พบว่า
ความไม่พอใจของนักเรียนต่อโรงเรียนเป็นผลทางจิตวิทยามากกว่าเรื่องความสำเร็จของนักเรียน
เช่น แม้ว่านักเรียนมีความพอใจต่อผลการเรียนของตน ก็ยังแสดงความไม่พอใจต่อประสบการณ์ที่
ได้รับเป็นประจําในห้องเรียน มีข้อสังเกตว่า แม้นักเรียนมีความพอใจและไม่พอใจในประสบการณ์ที่
ดังกล่าว ความสามารถทางสติปัญญา และด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะไม่แตกต่างกัน การมี
เจตคติที่ไม่ดีต่อโรงเรียนนี้อาจจะมีผลขัดขวางความสำเร็จทางการเรียนการสอนในชั้นเรียน และ
อาจจะมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ โดยทั่ว ๆ ไปที่ไม่สัมพันธ์กับการเรียนในโรงเรียนด้วย

ธีระ ฤทธิเจริญ และคณะ (2526) ได้ทำการศึกษาสภาพแวดล้อมทางสังคมในห้องเรียน
พฤติกรรมของครูและพฤติกรรมของนักเรียน โดยศึกษาจากโรงเรียนประถมศึกษาจำนวน 32
โรงเรียน ในจังหวัดลำปาง ขอนแก่น ฉะเชิงเทรา และสุราษฎร์ธานี (สี่ภาค) จังหวัดละ 8
โรงเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียนเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์และภาษาไทยชั้นประถมศึกษา
ปีที่ 3 ผลสรุปเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของครู ทักษะของครู สภาพแวดล้อมทาง
สังคมในห้องเรียน แต่ละตัวแปรอื่น ๆ กับพฤติกรรมในชั้นเรียน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนใน
ส่วนที่เกี่ยวกับคุณลักษณะเฉพาะของครูกับครูใหญ่ได้ผลดังนี้ (1) คุณลักษณะเฉพาะของครู ทักษะ
ของครู และพฤติกรรมในชั้นเรียนของนักเรียนมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ (2) สภาพ
แวดล้อมของห้องเรียนมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะของครู ทักษะของครู และพฤติกรรมในชั้นเรียน
(3) คุณลักษณะของครู คุณธรรมของครู สังคมสัมพันธ์ของครู และบุคลิกภาพของครูมีความสัมพันธ์
กับพฤติกรรมในชั้นเรียนอย่างมีนัยสำคัญ และ (4) ความเป็นผู้นำวิชาการของครูใหญ่ ความอบอุ่น
ในครอบครัวนักเรียน มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับพฤติกรรมในชั้นเรียนของนักเรียน

มันเกียรติ โกศลนิตติวงศ์ (2527) ได้วิจัยสภาพแวดล้อมในวิทยาลัยครูกลุ่มภาคตะวันตก
ในทฤษฎีของผู้บริหารอาจารย์และนักศึกษา 4 ด้าน คือ ด้านการเรียนการสอน ด้านการบริหาร
ด้านกลุ่มเพื่อน และด้านอาคารสถานที่ พบว่า นักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและนักศึกษา
ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำมีทฤษฎีต่อสภาพแวดล้อมในวิทยาลัยครูกลุ่มภาคตะวันตกแตกต่างกัน
อย่างไม่มีนัยสำคัญ

ระวีวรรณ ณะตระกูล (2528) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่มีผลต่อการรับรู้บรรยากาศในห้อง
เรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาในประเทศไทย เป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกเสนอ
ต่อมหาวิทยาลัยมิสซูรีแห่งโคลัมเบีย (The University of Missouri at Columbia) โดย
ศึกษาบรรยากาศ 9 ด้านในห้องเรียนประกอบด้วย 2 องค์ประกอบใหญ่ คือ องค์ประกอบที่ 1 คือ

การมีส่วนร่วม ความคุ้นเคย การช่วยเหลือของครู การเน้นงาน ระเบียบ ความแจ่มชัดของสิ่งต่าง ๆ และการใช้สิ่งใหม่ ส่วนองค์ประกอบที่ 2 คือ การเน้นงาน การแข่งขัน การแจ่มชัดของสิ่งต่าง ๆ และการควบคุมของครู ผลการวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์ การถดถอยพหุคูณ (Stepwise Multiple Regression Analysis) พบว่าตัวแปรที่สัมพันธ์กับองค์ประกอบที่ 1 ของบรรยากาศในห้องเรียนได้แก่ ชนิดของโรงเรียน ประสบการณ์ในการสอนของครู อาชีพของมารดา การศึกษาของบิดา ที่นั่งในชั้นและขนาดของครอบครัว ตัวแปรที่สัมพันธ์กับองค์ประกอบที่ 2 ของบรรยากาศในห้องเรียนได้แก่ เพศของนักเรียน เพศของครู การศึกษาของมารดา อาชีพของบิดา ชนิดของโรงเรียน ขนาดของครอบครัว อาชีพของมารดา ขนาดของโรงเรียน และระยะเวลาการสอนของครู

กรมการฝึกหัดครู (2529) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องโครงการสภาพแวดล้อมห้องเรียนของกรมการฝึกหัดครู พบว่า สิ่งที่ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ได้แก่ ตัวแปรบริบท เช่น ความรู้ความสามารถของครูผู้สอน ลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอน ลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอน ความขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนการสอน และขนาดของชั้นเรียน ตัวแปรนักเรียน เช่น ภูมิหลังของครอบครัว ความรู้พื้นฐานก่อนเรียน การรับรู้ของนักเรียนต่อการมุ่งหวังในงานของครู เจตคติต่อวิชาเรียนของนักเรียน ตัวแปรเกี่ยวกับพฤติกรรมของครูในกระบวนการเรียนการสอน และผลสัมฤทธิ์ในการเรียน ลักษณะของกิจกรรมการให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียน การสอนเนื้อหาอย่างรวดเร็ว และทบทวนเมื่อมีเวลาเหลือ การสอนตามคู่มือ ความบกพร่องในการใช้กระดานดำ ความรู้พื้นฐานของครูผู้สอน เป็นต้น

พรพรรณ วีระปรียากร (2534) ได้ศึกษาวิจัย โดยดัดแปลงแบบวัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพในจังหวัดขอนแก่น โดยได้ดัดแปลงแบบวัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนของ มูส และทริคเคท (Moos & Trickett, 1987) เพื่อนำไปวัดสภาพแวดล้อมทางสังคมในห้องเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพในจังหวัดขอนแก่น ในปีการศึกษา 2533 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา มีการรับรู้สภาพแวดล้อมทางสังคมในห้องเรียนแตกต่างกัน และนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพสังกัดกรมอาชีวศึกษามีการรับรู้สภาพแวดล้อมทางสังคมในห้องเรียนแตกต่างกัน ที่ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 แต่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพสังกัดคณะกรรมการการศึกษาเอกชน มีการรับรู้สภาพแวดล้อมของห้องเรียนไม่แตกต่างกัน ส่วนในระดับชั้นเดียวกันพบว่ามี ความแตกต่างกันของการรับรู้สภาพแวดล้อมทางสังคมในห้องเรียนของนักเรียน สังกัดกรมสามัญ

ศึกษา กรมอาชีวศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อนันต์ นามตันทอง (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่องบรรยากาศในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า ในบรรยากาศ ด้านกายภาพทั้งโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ มีระดับการปฏิบัติในเรื่องการ สร้างสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียน เพื่อเป็นศูนย์รวมทางจิตใจเป็นลำดับสูง บรรยากาศในด้านการ จัดกิจกรรมทางวิชาการมีการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัด ตกแต่ง และดูแลรักษาห้องเรียน บรรยากาศด้านการบริหารพบว่า โรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนขนาดกลาง มีระดับการปฏิบัติ ในเรื่องการประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข มาให้ภูมิคุ้มกันโรคแก่นักเรียนอย่างทั่วถึงเป็น ลำดับสูง

มยุรี สิงห์ไทรราช (2536) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพแห่งตน และ สภาพแวดล้อมในโรงเรียนตามการรับรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานการ ประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันรับรู้สภาพแวดล้อม ในโรงเรียน ด้านครู ด้านการเรียนการสอน ด้านการให้บริการนักเรียน และด้านอาคารสถานที่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ประยูร ขาวนาฮี (2537) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่องการศึกษาการรับรู้สภาพแวดล้อม ทางสังคมในห้องเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในจังหวัดชัยภูมิ พบว่า นักเรียนระดับ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 มีการรับรู้สภาพแวดล้อมทางสังคมในห้องเรียนแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านการแข่งขันและการใช้นวัตกรรม ส่วนการรับรู้สภาพแวดล้อม ทางสังคมในห้องเรียนด้านการร่วมกิจกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างกัน การสนับสนุนจากครู การ มุ่งงานเป็นหลัก คำสั่งและความมีระเบียบ ความชัดเจนของกฎเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ และการ ควบคุมของครู-อาจารย์ไม่แตกต่างกัน

กิริติ จันทรมณี (2537) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพและปัญหาสิ่งแวดล้อมภายใน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี พบว่า

1) โรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในตัวเมืองมีรายการการจัดสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน ส่วนใหญ่จัดได้มากกว่าโรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่นอกตัวเมือง ส่วนการจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อ กิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนทั้งสองประเภท มีการจัดที่ใกล้เคียงกันมาก

2) โรงเรียนประถมศึกษาที่มีการจัดลักษณะสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนแบบหลากหลาย อย่างไรก็ตาม โรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในตัวเมือง สามารถจัดสิ่งแวดล้อมได้เหมาะสมกว่า โรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่นอกตัวเมือง

3) ปัญหาส่วนใหญ่ของการจัดสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน ตามทฤษฎีของผู้บริหารโรงเรียนมีอยู่ในระดับต่ำ นอกจากนี้การวิจัยยังพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีปัญหาเกี่ยวกับโรงเรียนขาดแคลนครูที่มีความรู้ความชำนาญในการจัดสภาพโรงเรียน และการจัดสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน ซึ่งปัญหานี้มีอยู่ในระดับปานกลาง